

DOĞU AKDENİZ'DE HİDROKARBON KAYNAKLARI VE ULUSLARARASI HUKUKA GÖRE BÖLGEDEKİ KITA SAHANLIĞI VE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI

HYDROCARBON RESOURCES IN THE THE EASTERN
MEDITERRANEAN AND DELIMITATION OF THE EXCLUSIVE
ECONOMIC ZONE AND CONTINENTAL SHELF IN THE REGION
ACCORDING TO INTARNATIONAL LAW

Sami DOĞRU*

Özet: Soğuk Savaş dönemi sonrası değişen küresel ve bölgesel konjonktür ile son dönemde keşfedilen hidrokarbon kaynakları Doğu Akdeniz bölgesinin önemini artırmıştır. Bölgede yaşanmakta olan gelişmeler Akdeniz havzasındaki enerji tablosunu olduğu gibi bölgesel dinamikleri de önemli ölçüde değiştirecek niteliktedir. Diğer taraftan, Kıbrıs Uyuşmazlığının denizlere yayılmasının bir sonucu olan bölgedeki hidrokarbon kaynaklarının paylaşılması sorunu sahildar ülkeler arasında işbirliği ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu da son dönemde bölgede yalnızlaşan Türkiye'nin bölgeye ilişkin mevcut politikasını gözden geçirmesini gündeme getirmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin sahildar ülkelerle kuracağı iyi ilişkiler ile bölgede tekrar başat duruma gelmesi, hem Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarının adil paylaşımını temin edecek deniz alanlarının sınırlandırılmasına yönelik bir anlaşmanın yapılabilmesini hem de diğer sorunların ulusal çıkarlarımıza uygun çözülmesini temin edecektir. Bu kapsamda Doğu Akdeniz'de sahildar devletler arasında kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırılması, 'hakkaniyete uygun çözüme' ulaşmak maksadıyla uluslararası hukuka uygun olarak ve bütün 'ilgili durumlar' dikkate alınarak 'anlaşma' ile yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Uluslararası Hukuk, Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması, Hidrokarbon Kaynakları, Münhasır Ekonomik Bölge, Kıta Sahanlığı

Abstract: The global and regional political atmosphere that changed after the Cold War, together with the recently discovered hydrocarbon resources, have increased the importance of the Eastern Mediterranean. Developments taking place in the region are of a significance that can change the energy picture in the Mediterra-

nean basin as well as regional dynamics. Furthermore, the problem of sharing the hydrocarbon resources, which has resulted from the extension of the Cyprus dispute to the sea, has revealed the need for cooperation among the littoral states. Therefore, this raises the need for Turkey to review its current policy in the region which at the moment has caused Turkey to be isolated in the region. In this context, Turkey's dominant position for establishing good relations with the littoral states can facilitate the conclusion of an agreement relating to maritime delimitation which will ensure equitable sharing of hydrocarbon resources in the Eastern Mediterranean as well as provide solutions for the other issues in accordance with Turkey's national interests. In this context the delimitation of the continental shelf and exclusive economic zone between littoral states in Eastern Mediterranean shall be effected by 'agreement' on the basis of international law and taking account of all the relevant circumstances in order to achieve an 'equitable solution'.

Keywords: Eastern Mediterranean, International Law, Maritime Boundary Delimitation, Hydrocarbon Resources, Exclusive Economic Zone, Continental Shelf

Giriş

Soğuk Savaş dönemi sonrası değişen küresel ve bölgesel konjonktür, Doğu Akdeniz bölgesinin yeni bir deniz etkileşim havzası olarak önemini artırmıştır.¹ Bu çerçevede, bölgede son zamanlarda gelişen olaylar, dünyadaki enerji haritasını temelden değiştirmiştir. Bu yeni harita içinde Türkiye'nin önemli yeri vardır. Bu kapsamda, yeni keşfedilen hidrokarbon kaynakları Doğu Akdeniz'i uluslararası enerji sektörü ve jeopolitiğin odak noktalarından biri haline getirmiştir.² Burada yaşanmakta olan gelişmelerin Akdeniz havzasındaki enerji tablosunu olduğu gibi bölgesel dinamikleri de önemli ölçüde değiştirmesi beklenebilir. Bu durum, Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon yataklarının paylaşımına yönelik olarak işbirliği ihtiyacını gündeme getirmiştir.

Diğer taraftan, günümüzde dünya nüfusundaki hızlı artış ve devletlerin kara ülkelerindeki kaynaklarının tükenmeye başlaması, onların, içindeki doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi hakkı da veren deniz alanlarına yönelik egemenlik iddialarında bulunmalarına

¹ Ahmet Davutoğlu, Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, 57. B., İstanbul 2010, s. 169-170.

² "Yayın Kurulunun Sunumu", Yaşam ve Stratejik Kaynaklar Açısından Kıbrıs, Yay. Haz.: Sertaç H. Başeren- Hüseyin Gökçekuş, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara 2014, s. 3.

neden olmuş; sahilдар devletler arasındaki karşılıklı bu iddiaların çakışması da işletilecek doğal kaynakların bulunduğu deniz alanlarının sınırlandırılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.³ Bu kapsamda, 20. yy'ın ikinci yarısında devletler arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik anlaşmalarda önemli artış kaydedilmiştir. Bugün dünyada mevcut yaklaşık 400'ü aşkın deniz yetki alanı uyuşmazlığından 190'a yakını anlaşmalarla belirlenmiştir. Bununla birlikte, daha barışçı yollarla sınırlandırmayı bekleyen pek çok uyuşmazlık çözüm beklemektedir.⁴

İşte Doğu Akdeniz de bu tür uyuşmazlıkları bünyesinde barındırmaktadır. Son yıllarda bölgede yeni hidrokarbon kaynaklarının keşfi, uzun yıllardır gündemi meşgul eden ve ortaya çıkışı ile çözülememesinin yegâne sorumlusu Rum tarafı olan *Kıbrıs Uyuşmazlığının*, Sertaç H. Başeren'in isabetle belirttiğı gibi,⁵ denize yayılarak daha da tehlikeli boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Bu çalışmada, Doğu Akdeniz'de bir kısmı tespit edilen ve bir kısmı da varsayılan hidrokarbon kaynaklarına yönelik son gelişmeler ele alınacak, müteakiben Türkiye'nin ulusal çıkarlarını da gözetken ve uluslararası hukuka uygun olarak yapılacak bir kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasının ana hatları ortaya konacaktır. Ayrıca Türkiye'nin bölgedeki başat durumunu yeniden kazanabilmesi için yapması gerekenler özetlenecektir.

I. Doğu Akdeniz'deki Hidrokarbon Kaynakları

A. Doğu Akdeniz ve Önemi

Tarihin değişik dönemlerinde büyük savaşlara sahne olmuş olan Doğu Akdeniz aslında birçok tarihçi ve yazarın "*verimli hilal*" dedikleri bölgede yer alır⁶ (Bkz. Harita 1). Tarih boyunca oluşan uygarlıkların

³ R.R. Churchill ve A.V. Lowe, *The Law of the Sea*, Manchester University Press 1999, s. 181.

⁴ Gerald H. Blake, "World Maritime Boundary Delimitation: The State of Play", *Maritime Boundaries and Ocean Resources*, Ed.: Gerald Blake, London 1987, s. 3.

⁵ Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Çözüm ve Sondaj Krizi", *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013, s. 254.

⁶ Daniel Pipes, *Greater Syria: The History of an Ambition*, Oxford University Press, Londra 1990, s. 15.

ilk hedefi, bu bölgelere hâkim olmaktı. Böylece, kara ve deniz yoluyla dünya ticareti kontrol altına alınabilmekteydi.⁷ Doğu Akdeniz, sadece bölgesel ve küresel üstünlük sağlama açısından değil, barış ve istikrara katkı sağlanması açısından da önemli bir coğrafyadır.

Harita 1: Doğu Akdeniz

Doğu Akdeniz'in tarihteki bu önemi, 2000'li yıllara ulaşıldığında daha da artmış durumdadır. Bu kapsamda, dünyanın önemli deniz ulaştırma yollarını bünyesinde barındırması, bölgede keşfedilen hidrokarbon kaynakları ve bu bağlamda Kıbrıs Uyuşmazlığı, Türkiye'den KKTC'ye boru hattı ile getirilecek su, 2010 yılında *Arap Baharı* olarak ortaya çıkan ama günümüzde *Arap Cehennemine* dönüşen gelişmeler Doğu Akdeniz'i çok daha önemli hale getirmiştir. Farklı değerlendirmeler olsa da bölgede varlığı tahmin edilen enerji kaynaklarının büyüklüğü göz önünde bulundurulursa, Doğu Akdeniz sadece enerji transferinde önemli bir kavşak olmakla kalmayacak, aynı zamanda bir enerji merkezi haline dönüşecektir.

B. Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Yatakları ve İşbirliği İhtiyacı

Doğu Akdeniz'deki ilk hidrokarbon keşifleri, 1980'li yıllarda Mısır kıyılarında yapılan çalışmalarla gündeme gelmiştir.⁸ Bu kapsamda ya-

⁷ Cihat Yaycı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye," Bilge Strateji, No. 4(6), s. 3. <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-159-2014040713bs-2012-1-1-70.pdf>. (et:10.10.2014)

⁸ Hayriye Kahveci, "Doğu Akdeniz'de Jeopolitik Dengeler ve Kıbrıs'ın Hidrokarbon Macerası", Yaşam ve Stratejik Kaynaklar Açısından Kıbrıs, Yay. Haz.: Sertaç

pılan araştırmalar sonunda Mısır 2014 yılı itibarıyla günlük enerji üretiminin % 80'e yakın bir kısmını Akdeniz'deki enerji kaynaklarından elde eder duruma gelmiştir.

İsrail ise 1998 yılında bölgede araştırmalara başlamış, ilk gaz keşfini güney sahillerine yakın "*Yam Tethys*" ortak adı verilen iki küçük sahada yapmıştır.⁹ Bu faaliyetlerini zamanla artıran İsrail, önce 2009 yılında Haifa açıklarında "*Tamar*" sahasında ve 2010 yılında da bu sahanın batısında "*Leviathan*" da gaz rezervine ulaşmıştır. Bu sahanın potansiyeli İsrail'i doğal gaz ihraç eden ülke konumuna getirmiştir.¹⁰

Doğu Akdeniz havzasında, özellikle Mısır ve İsrail tarafından tespit edilen enerji kaynakları bölgenin diğer ülkelerini, Güney Kıbrıs Yum Yönetimi (GKRY), Lübnan ve Suriye'yi de teşvik etmiştir. Lübnan araştırmaları neticesinde tespit ettiği kaynakları işletme konusunda çalışmalarını sürdürürken, Suriye içinde bulunduğu iç karışıklık nedeniyle çalışmalarını bir sonuca ulaştıramamıştır.¹¹

GKRY 2003 yılından itibaren detayları aşağıda belirtilen sahilдар ülkelerle yaptığı deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşmaları ve yürürlüğe koyduğu iç mevzuatına dayanarak sözde oluşturduğu ruhsat bölgelerinde araştırma ve sondaj ihaleleri açmıştır.¹² Bu süreçte yaptığı her düzenlemeyi de Avrupa Birliği (AB) üyesi olduktan sonra AB mevzuatına dâhil ettirerek AB Resmi Gazetesinde yayınlamıştır.¹³ İlk çalışmaları 2006 yılında başlatılan ve Kıbrıs'ın güneyinde bulunan *Afrodite* adı verilen sahada 2007 yılında ihaleye çıkılmış ve 2011 yılında yapılan sondaj çalışmaları sonunda bölgede yaklaşık 200 milyar m³

Hami Başeren – Hüseyin Gökçekuş, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara 2014, s. 168.

⁹ Emin Erol, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynaklar ve Bölgesel Barış", Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF Yayın No: 608, Ankara 2013, s. 209.

¹⁰ Mithat Rende, "Doğu Akdeniz Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Ekonomi", Yaşam ve Stratejik Kaynaklar Açısından Kıbrıs, op. cit., s. 100.

¹¹ "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", Bilgesam, Rapor No: 59, İstanbul 2013, s. 11-12. http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/3-2-2014011746dogu_akdeniz.pdf (e.t.:16 Eylül 2014)

¹² GKRY'nin faaliyetlerine ilişkin detaylı bilgi için bkz., Cavit Abdullahzade, "Doğu Akdeniz'de Mısır'la Antlaşma Şart", Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF Yayın No: 608, Ankara 2013, s. 338-340.

¹³ Fuat Aksu, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye – AB İlişkileri" Yaşam ve Stratejik Kaynaklar Açısından Kıbrıs, op. cit., s.164-166.

doğal gaz yatağı bulunduğ u açıklanmıştır. Aslında bu doğal gaz yatağı Kıbrıs Adası etrafında ş u ana kadar keşfedilen tek enerji yatağıdır.¹⁴ Hal böyle iken, GKRY bu bölgedeki ruhsatlandırılmamış diğ er alanlar için de 2012 yılında ihaleye çıkmış, ayrıca mevcut ve potansiyel gaz rezervlerinin batıya aktarılması konusunu bir AB Projesi haline getirilmesi yönünde çalışmalar yapmıştır. GKRY bu amaçla kurulacak gaz koridorunun Kıbrıs-Girit-İtalya üzerinden Avrupa'ya geçeceğini ve böylece AB'nin ne Türkiye'ye ne de Rusya'ya muhtaç olmayacağını dile getirmeye başlamıştır.¹⁵

Doğu Akdeniz'deki enerji keşifleri ekonomik açıdan değerlendirildiğ inde bir belirsizliğin söz konusu olduğ unu vurgulamak gerekir. Bölgede varlığı tahmin edilen hidrokarbon rezervi ile varlığı ispat edilen hidrokarbon rezervi arasında ciddi bir fark olduğ u gözlenmekte ve bu konuda bir uzlaşmanın olduğ unu söylemek de mümkün görülmemektedir. Bu konuda çeşitli araştırmalar vardır. Bunlardan birine (ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin 2010 yılında yayımladığı rapor) göre; Kıbrıs Adası ile İsrail arasında kalan ve *Leviathan* olarak adlandırılan bölge,¹⁶ Mısır ile Kıbrıs Adası arasında kalan ve *Nil* olarak adlandırılan bölge,¹⁷ Girit Adası'nın Güneydoğ usunda kalan ve *Heredot* olarak adlandırılan bölge ile Kıbrıs Adası etrafındaki toplam enerji rezervi (petrol, doğal gaz ve sıvı doğal gaz) yaklaşık olarak 30 milyar varil petrole eşdeğ er bir rakama ulaşmaktadır. Bu rakamın piyasa değ eri yaklaşık 1,5 trilyon ABD Doları olarak hesap edilmektedir. İspatlanmamış olmasına rağmen bu büyüklükteki bir enerji kaynağ ının ilgili taraflar arasında paylaşım sorunlarına yol açmaması mümkün değildir.¹⁸ Nitekim kendisini Kıbrıs'ın tek meş ru temsilcisi olarak gören GKRY'nin son dönemdeki faaliyetleri bölgedeki tansiyonu artırmıştır.

Diğ er taraftan, Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon rezervlerine ilişkin olarak içinde bulunulan dönemde yeni ve farklı bir görüş daha ortaya

¹⁴ "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", op. cit., s. 12-13.

¹⁵ Rende, op. cit., s. 99.

¹⁶ "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean", USGS Fact Sheet 2010-3014. <http://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/> (e.t.: 11 Eylül 2014)

¹⁷ "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean", USGS Fact Sheet 2010-3027. <http://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/> (e.t.: 11 Eylül 2014)

¹⁸ "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", op. cit., s. 7-8.

atılmıştır. 16-18 Ekim 2014 tarihlerinde Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin ev sahipliğinde düzenlenen IV. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu'nda konuya ilişkin bir tebliğ sunan Prof. Dr. İsmail Hakkı Demirel, son zamanlarda ortaya atılan Kıbrıs'ın güneyinin hidrokarbon potansiyeli bakımından zengin olduğu yönündeki iddiaların gerçeği yansıtmadığını, hiç bir bilimsel çalışmanın bunu doğrulamadığını, aksine bölgedeki tektonik/volkanik yapının Kıbrıs Adası güneyinin hidrokarbon potansiyeli hakkında önemli olumsuz bir yapısal göstergesi olduğunu vurgulamıştır. Nitekim GKRY'nin bölgedeki araştırmalarının ilk sonucu, bu görüşü doğrular şekilde hayal kırıklığı yaratmıştır. Buna göre, bölgede ticari açıdan işlemeye değer miktarda doğalgaz bulunmadığı belirtilmiştir.¹⁹ Buna karşın Prof. Demirel, Türkiye'nin muhtemel münhasır ekonomik bölgesi (Bkz. Harita 2)²⁰ içinde olan Finike ve Antalya kıyılarının güneyinde uzanan deniz alanındaki bulguları ise hidrokarbon potansiyeline işaret eden önemli kanıtlar olarak değerlendirmiştir.

Harita 2²¹: Türkiye'nin muhtemel münhasır ekonomik bölgesi

Bu bilgiler ışığında Doğu Akdeniz'deki durum değerlendirildiğinde, aslında bölgedeki sorunun üç boyutu vardır. Bunlardan ilki,

¹⁹ Hürriyet, 23 Aralık 2014, s. 1.

²⁰ Aslında Türkiye muhtemel münhasır ekonomik bölge alanını Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren'in ortaya koyduğu harita dışında bir harita da hiçbir zaman göstermemiştir. Bununla birlikte, Türkiye Harita 2'de görülen ve 32°16'18" D Boylamı Batısı ve 33°40' K Enlemi Kuzeyi deniz alanlarında uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru hak ve menfaatleri olduğunu ve hatta bu alanın kendi deniz yetki alanı olduğunu çeşitli vesilelerle ifade etmiştir. Yayıncı, op. cit., s. 31.

²¹ Bu harita Prof. Dr. Sertaç H. Başeren tarafından hazırlanmıştır.

İsrail'dir. İsrail özellikle *Leviathan*'da bulunan doğalgazı ihraç etmek için hazırlık ve temaslarını sürdürmektedir. Bu kapsamda, en uygun yolun İsrail - Kıbrıs - Türkiye boru hattı olduğu dile getirilmektedir.²² Bunun için İsrail'in Türkiye ile işbirliğine ihtiyacı olduğu açıktır.

Sorunun ikinci boyutu Kıbrıs Uyuşmazlığıdır. 40 yıldır devam eden Kıbrıs Uyuşmazlığında sağlanacak uzlaş, aynı zamanda Ada'da barış ve işbirliği yanında Türkiye'nin Yunanistan ve AB ilişkilerine, bölgede mevcut hidrokarbon yataklarının etkin ve güvenli kullanımı-na, Süveyş Kanalı geçişli uluslararası ticaretin güvenli akışına katkı sağlayacaktır.

Sorunun üçüncü boyutu, bölgedeki hidrokarbon kaynaklarının verimli şekilde pazarlanmasıdır. Bu durumun birbirine zıt iki yönde gelişmesi mümkün görünmektedir. İlki, mevcut enerji kaynaklarının paylaşılması ile ilgili anlaşmazlıklar bölge ülkeleri arasında var olan bazı sorunların daha da derinleşmesi sonucunu doğurabilir.²³ İkinci ise, ekonomik açıdan çıkarılacak enerjinin ancak soruna taraf ülkelerin bir araya gelip ortak projeler geliştirmesiyle daha avantajlı hale geleceği gerçeği dikkate alınırsa, söz konusu keşiflerin bölgede bir anlayış ve işbirliğinin doğmasına vesile olması da mümkün olabilir.²⁴ Nitekim bu bağlamda çeşitli projeler bulunmaktadır.

Konunun Türkiye'ye bakan yanı göz önünde bulundurulduğunda, atılması gereken en önemli adımın sadece Doğu Akdeniz'de değil, Doğu Akdeniz'in de içinde bulunduğu geniş Orta Doğu ve Kuzey Afrika havzasında tansiyonun düşürülmesi yönünde olması gerektiği söylenebilir. Nitekim, Sn. Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun değerlendirmesi de bu yöndedir:

Soğuk Savaş sonrası dönemin en önemli özelliklerinden birisi çift kutuplu statik yapının birbirinden ayırdığı bölgelerin yeni etkile-

²² Toula Onoufriou, "Cyprus - a Future Energy Hub?", Policy Brief, German Marshall Fund of United States, http://www.gmfus.org/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/1349894204Onoufriou_CyprusEnergy_Oct12.pdf (e.t.: 10 Ağustos 2014); "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", op. cit., s. 8.

²³ Hidrokarbonu bir güç olarak görenler, bu gücün iyi kullanılmadığında lanete dönüşeceğini belirtmektedir. M. Ergün Olgun, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Politikaları ve Kıbrıs: "Kismet mi Olacak Lanet mi?", tepav, <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/2653> (e.t.: 25 Aralık 2014)

²⁴ "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", op. cit., s. 43-44.

şim alanları ile stratejik açıdan yeni bir eklemleme sürecin girmeye başlamalarıdır... Bu stratejik eklemleme bu bölgelerin kendi aralarındaki etkileşim alanlarında bulunan denizlere ve su yollarına yeni jeopolitik anlamlar katmaktadır... Türkiye'nin Soğuk Savaş süresince değişmeyen dış politika gündemleri arasında yer alan Kıbrıs ve Ege konuları da Ortadoğu ve Balkanlar arasındaki etkileşim alanının Doğu Akdeniz'de yoğunlaşmasıyla yeni unsurlar kazanmıştır.²⁵

Bu bakımdan, söz konusu havzada etkin bir ülke olarak var olmak isteyen Türkiye'nin, bölgeyi dinamik denge ilişkileri içinde değerlendirecek, kalıcı gerginlik ve ittifak politikalarından çok denge denklemleri içinde daha aktif tavır sergileyen müdahil bir aktör tavrına yönelerek bu amacını barış ve istikrarın hâkim olduğu bir atmosferde gerçekleştirmesi şüphesiz çok daha kolay olacaktır.²⁶ O nedenle Türkiye'nin Mısır ve İsrail gibi Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımı ile ilgili sorunlarda doğrudan veya dolaylı etkisi olabilecek ülkelerle geliştirdiği ilişkileri gözden geçirmesi mutlaka faydalı olacaktır.

II. Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması

A. Genel Olarak

Yakın zamana kadar devletler, kıyılarında yer alan deniz alanlarını nadiren sınırlandırma ihtiyacı duymuşlardır. Şekspier'in bir oyununda yer alan karakterinin şu sözü bunun nedenini açıkça ortaya koymaktadır: "Bir dönüm çorak toprak için binlerce mil kare deniz alanı verebilirim."²⁷ Ama günümüzde artık, dünya nüfusundaki hızlı artış ve devletlerin kara ülkelerindeki kaynaklarının tükenmeye başlamasıyla bir mil kare deniz veya deniz dibi artık bir o kadar kara parçasından çok daha değerli hale gelmiştir. Bu nedenle, son yıllarda her şey değişti; başta *ekonomik*²⁸ olmak üzere *siyasi* ve *güvenlik* mülahaza-

²⁵ Davutoğlu, op. cit., s. 158.

²⁶ Ibid, s. 401.

²⁷ David Anderson, "Maritime Delimitation: Early British Practice", *Modern Law of the Sea, Selected Essays*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2008, s. 435.

²⁸ Petrol, doğalgaz ve balık gibi deniz ve deniz altı kaynakları bir devletin genel ekonomisini etkilemektedir.

ları deniz alanlarının sınırlandırmasını devletler arasında çok önemli bir sorun haline getirmiştir.²⁹

Diğer taraftan, deniz ve deniz altındaki doğal kaynakları işleten ticari şirketlere baktığımızda, bunların daha çok devletler arasında uyumsuzluğa konu olmayan ve sınırları belirlenmiş deniz alanlarını tercih ettikleri görülmektedir. Bu da devletlerin içinde işletilecek doğal kaynakların bulunduğu deniz alanlarının sınırlandırılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.³⁰

Deniz alanlarının sınırlandırılması deyince, kıyıları bitişik devletler ile, kıyıları karşı karşıya olup da deniz yetki alanları çakışan devletler arasında, başta *karasuları* olmak üzere, *bitişik bölge*, *kıta sahanlığı* ve *münhasır ekonomik bölge* alanlarının sınırlandırılması akla gelmektedir. Bu çalışmada, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırılması konusu incelenecektir.

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin mevcut uluslararası hukuk kurallarını incelemeyi önce *deniz yetki alanı ilanı* ve *deniz yetki alanı* sınırlandırılması arasındaki ayrımı yapmak doğru olacaktır. 'Deniz yetki alanı ilanı', diğer bir komşu devletle bağlantısı olmayan bir deniz alanında kıyı devletinin karasuları, bitişik bölge veya münhasır ekonomik bölgesinin dış sınırını tek taraflı olarak ilan etmesi anlamına gelir. Bu faaliyet doğası gereği tek taraflı bir işlemdir. Buna karşın, 'deniz yetki alanı sınırlandırılması' ise, iki veya daha fazla devletin, sahip oldukları ya da ilan ettikleri deniz yetki alanlarının, diğer sahildevletinin deniz yetki alanları ile çakıştığı bölgedeki deniz alanının bir anlaşma ile sınırlandırılmasıdır³¹. Bu nedenle, Uluslararası Adalet Divanı (International Court of Justice-ICJ/UAD) Maine Körfezi Davasında, deniz alanlarının sınırlandırılması ameliyesinin tek taraflı bir işlem olmadığını belirtmiştir.³²

²⁹ Jonathan I. Charney, "Introduction", International Maritime Boundaries, Ed.: Jonathan I. Charney ve Lewis M. Alexander, Vol. I, Dordrecht 1993, s. xxiii.

³⁰ Churchill ve Lowe, op. cit., s. 181.

³¹ Lucius Caflisch, "The Delimitation of Maritime Spaces between States with Opposite and Adjacent Coast", A Handbook on the Law of the Sea, Ed.: Rene-Jene Dupuy ve Daniel Vignes, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1991, s. 426-427.

³² * Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren tarafından üretilmiştir. Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, I.C.J. Reports 1984, par. 112. <http://www.icj-cij.org/docket/files/67/6369.pdf> (e.t.:20 Eylül 2014)

B. Yunanistan ile GKRY'nin Görüşleri ve Uluslararası Hukuka Aykırı Faaliyetleri

Uluslararası hukukun bu temel ilkelerine rağmen, GKRY ve Yunanistan ikilisi, tek taraflı uygulamalar ve diğer sahildevletlerle yaptıkları/yapmaya çalıştıkları ikili anlaşmalarla Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi açıklarında dar bir deniz alanına hapsedmek istemektedir. Bu maksatla başta Rodos, Meis ve Kıbrıs olmak üzere adaların coğrafi konumlarını ve uluslararası hukukun karasularının sınırlandırılmasına yönelik ortaya koyduğu “eşit uzaklık/ortay hat” metodunu³³ suiistimal ederek, Anadolu ile bu adalar arasındaki ortay hatları, sırasıyla Türkiye-Yunanistan ve Türkiye-Kıbrıs deniz yetki alanları sınırı haline dönüştürmeye çalışmaktadırlar (Bkz. Harita 3). Ayrıca GKRY, Kıbrıs Uyuşmazlığını denize yaymakta, deniz yetki alanları sınırlandırmalarında Kıbrıs'ı tek başına temsil ve Ada'nın doğal kaynaklarını tek başına tasarruf etmek istemektedir.³⁴

Harita 3³⁵: Yunanistan ve GKRY'nin Sınırlandırma Haritası

³³ Madde 15: Sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında karasularının sınırlandırılması

İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğer özel durumların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka şekilde sınırlandırılmasını gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz. İbrahim Kaya, Uluslararası Hukukta Temel Belgeler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013, s. 256-258.

³⁴ Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz’de Enerji Siyaseti ve Hukuk”, Yaşam ve Stratejik Kaynaklar Açısından Kıbrıs, op. cit., s. 82-83.

³⁵ Bu harita Prof. Dr. Sertaç H. Başeren tarafından hazırlanmıştır.

GKRY-Yunanistan ikilisinin uluslararası hukuka aykırı olan bu isteklerinin doğal olarak Türkiye ve KKTC tarafından reddedilmesi, bu ikilinin haksız taleplerinden vazgeçmelerine yetmemektedir. Aksine, diğer kıyı devletleri ile yaptıkları anlaşmalar, tek taraflı işlemler ve bunlara dayanarak sahada yürüttükleri faaliyetlerle çizmek istedikleri sınırları ve sahip olmadıkları yetkilerinin varlığını Türkiye'ye ve KKTC'ye kabul ettirmeye çalışmaktadırlar.

GKRY bu çerçevede, önce 2003 yılında Mısır ile Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Anlaşması imzalamış,³⁶ daha sonra iç hukukundaki düzenlemeleri yaparak 2004 yılında kabul ettiği yasalarla 24 millik bir *bitişik bölge* ve 200 millik *münhasır ekonomik bölge* kabul etmiştir.³⁷ Ayrıca 2007 ve 2009 yıllarında *Hidrokarbon Yasası* ve *Hidrokarbon Yönetmeliği*ni iç hukukunda yürürlüğe sokmuştur.³⁸ Bu aşamadan itibaren GKRY deniz yetki alanlarına ilişkin iddialarını somut girişimlerle desteklemeye devam etmiştir. Bu kapsamda, 2005'den itibaren önce ön araştırmalar yapmış, sonra araştırma ve sondaj ihaleleri açarak sismik çalışmalar başlatmıştır. 2007 yılında Lübnan ile Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Anlaşması³⁹ imzalayan GKRY benzer anlaşmayı 2010 yılında İsrail⁴⁰ ile yapmıştır.⁴¹ (Bkz. Harita 4) GKRY halen Yunanistan ile bir deniz yetki alanları sınırlandırması yapmaya çalışmaktadır. Yunanistan Türkiye'nin tepkisini çekmemek için, şimdilik GKRY'nin bu taleplerini bekletmekte ama diğer taraftan Türkiye ile Mısır arasındaki ilişkinin son dönemde bozulmasını da fırsat bilerek, Mısır ile sınırlandırma anlaşmasının yapılmasına öncelik vermektedir.

³⁶ Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003, <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf> (e.t.:15 Aralık 2014).

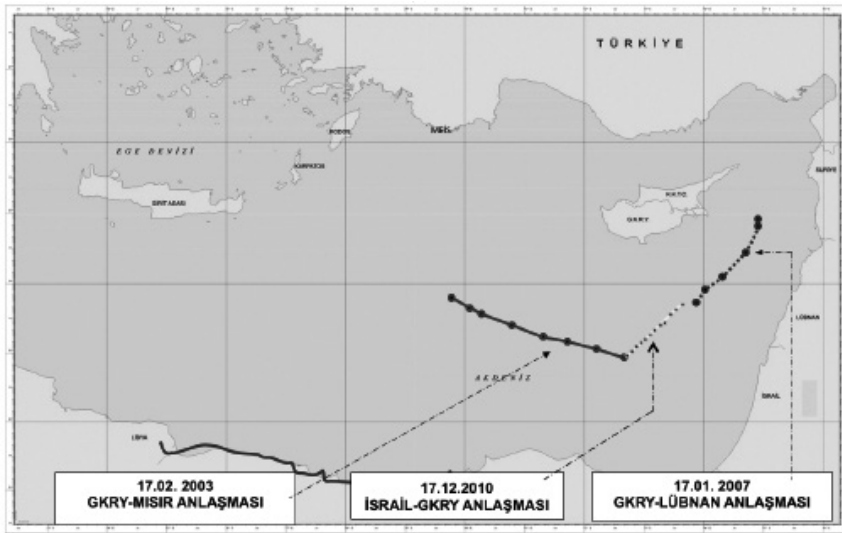
³⁷ İlgili kanunların metinleri için bkz., <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/CYP> (e.t.:11 Aralık 2014).

³⁸ Aksu, op. cit., s. 165-166.

³⁹ Söz konusu anlaşma imzalanmış ama Türkiye'nin girişimleri sonunda Lübnan iç hukukunda henüz onaylanmamıştır.

⁴⁰ Anlaşma metni için bkz., http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/cyp_isr_eez_2010.pdf (e.t.:11 Aralık 2014).

⁴¹ Bkz., "Cyprus, Israel Define Sea Border for Energy Search", RIGZONE, http://www.rigzone.com/news/article.asp?a_id=102276&hmpn=1#sthash.lhyfIHFF.dpuf (e.t.:15 Aralık 2014).

Harita 4⁴²: GKRY'nin yaptığı sınırlandırma anlaşmaları

Nitekim 8 Kasım 2014 tarihinde Mısır Devlet Başkanı *Sisi*, Yunanistan Başbakanı *Samaras* ve GKRY Lideri *Anastadiadis* bir araya gelerek, bölgede işbirliğini öngören bir deklarasyon yayınlamışlardır. *Kahire Deklarasyonu* olarak adlandırılan bu belgede, Kıbrıs'ın münhasır ekonomik bölgesine atıfta bulunularak, Türkiye, Kıbrıs'ın güneyindeki bölgelerde yaptığı sismik araştırmaları durdurmaya ve gelecekte benzer eylemler yapmaktan kaçınmaya davet edilmektedir.⁴³

C. Türkiye ile KKTC'nin Görüşleri ve Bölgedeki Faaliyetleri

Türkiye, yarı kapalı bir deniz olan Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin görüşlerini, önce 17 Şubat 2003 tarihinde yapılan GKRY - Mısır Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması Anlaşması'nın gerçekleştirilmesinden sonra 2 Mart 2004 tarihinde verdiği bir nota,⁴⁴ 4 Ekim 2005 tarihinde BM Genel Sekreterine gönderdiği bir mektup⁴⁵ ve nihayet GKRY'nin

⁴² Bu harita Prof. Dr. Sertaç H. Başeren tarafından hazırlanmıştır.

⁴³ Milliyet, 8 Kasım 2014.

⁴⁴ BM nezdinde Türkiye'nin Daimi Temsilciliğinin 2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turku-no DT/4739 sayılı notası

⁴⁵ Law of the Sea Bulletin, Vol. 59, s.34.

bölgede planladığı diğer faaliyetler karşısında yaptığı bir açıklama⁴⁶ ile ortaya koymuştur. Kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarının uluslararası hukuk çerçevesinde, ilgili kıyı devletleri ile bütün ilgili/özel koşulları dikkate alan *hakkaniyet* ilkelerine dayalı anlaşmalarla yapılması gerektiğini savunan Türkiye bu çerçevede özetle; deniz alanlarının sınırlandırmasının tüm devletler için yükümlülükler yarattığını, söz konusu devletlerin, haklarını kullanır, yükümlülüklerini yerine getirirken birbirleriyle işbirliği yapmak mecburiyetinde olduklarını, Doğu Akdeniz'de özellikle 32° 16' 18" boylamı batısında kalan sahalarda münhasır ekonomik bölge veya kıta sahanlığı sınırlandırmasının Türkiye'nin yerleşik uluslararası hukuktan doğan *ab initio* ve *ipso facto* mevcut hukuki egemen haklarını ilgilendirdiğini beyan ederek, söz konusu anlaşmayı tanımadığını bu bölge ile ilgili tüm hukuki haklarını saklı tuttuğunu, bir bütün olarak Kıbrıs'ı yani Kıbrıslı Türkleri ve Kıbrıslı Rumları birlikte temsil edecek hukuki ya da fiilî tek bir otorite bulunmadığını, Kıbrıs Adasının deniz alanlarında KKTC'nin de hak ve yetkileri bulunmakta olduğunu, Anadolu sahilleri ile 32° 16' 18" boylamı 34° 00' 00" enlemi ve 28° 00' 00" boylamı arasında kalan deniz alanlarının kendi kıta sahanlığı olduğunu bildirmiştir. Bir yandan GKRY ve Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı bölgedeki devlet uygulamalarını bu şekilde sürekli protesto eden ve yaptıkları anlaşmalara yönelik itirazlarını kayda geçirmiş olan Türkiye, diğer yandan da bölgede hidrokarbon arama ruhsatları vermiş ve bu ruhsatlara dayanarak arama faaliyetleri gerçekleştirmiştir.⁴⁷

Aynı şekilde KKTC de görüşlerini bir yandan GKRY'nin Mısır⁴⁸ ve Lübnan⁴⁹ ile yaptığı anlaşmaların tanınmadığını kayda geçirirken,

⁴⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı, 30 Ocak 2007.

⁴⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Başeren, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, op. cit., s. 262-274.

⁴⁸ Bakanı Tahsin Ertuğruloğlu 24 Şubat 2003'te makamında Mısır Lefkoşa Büyükelçisi Omar Metwally ile görüşerek yapılan antlaşmayı tanımadıklarını KKTC Dışişleri resmen bildirmiştir. Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", Stratejik Araştırmalar, 8(14) Ocak 2014, s. 162-163.

⁴⁹ Cumhurbaşkanı Talat, BM Türk Daimi Temsilciliğinin BM Genel Sekreterine yazdığı 2 Şubat 2007 tarihli bir mektubun ekinde BM belgesine dönüştürülen bir mektup ile GKRY'nin bütün Kıbrıs'ı temsil etme iddiası ile imzaladığı bu antlaşmanın hükümsüz olduğunu, Kıbrıs Türk tarafı veya adanın tamamı üzerinde herhangi bir bağlayıcılığı olmadığını bildirmiştir. Ibid., s. 163.

diğer yandan da çeşitli vesilelerle konuya ilişkin yaptıkları diğer beyanatlarla açıklamışlardır.⁵⁰ Bu çerçevede, Kıbrıs Adasının münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığının sınırlandırılmasının uluslararası hukuka uygun olarak Türkiye dâhil bölgedeki tüm ilgili ülkelerle karşılıklı anlaşmalarla gerçekleştirilmesi gerektiği, Rum İdaresi'nin tek başına sınırlandırma anlaşması akdetme yetkisinin bulunmadığı, Kıbrıs Türk halkının Kıbrıs Adasının kara ve deniz alanlarındaki doğal kaynakları üzerinde eşit haklara sahip olduğu, Kıbrıs'ın hassas deniz yetki alanları sınırlandırması sorununun, BM gözetimindeki yürütülen görüşmelerle siyasi bir çözüme ulaşıldıktan sonra karara bağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ulusal çıkarlarını koruma noktasında hep reaktif bir durumda kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun en önemli göstergesi, Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge ilanı yoluna gitmemiş olmasıdır. Hatta bu alanlara ilişkin haklarını korumak amacıyla atıf yaptığı yukarıda belirtilen muhtemel münhasır ekonomik bölgesini düşey hatlarla kısıtlı sayıda ilgili kıyı ile kıyıdaş devlet seçilmesi anlamında minimalist bir yaklaşımla çizdiği görülmektedir.⁵¹ Bununla birlikte, son dönemdeki faaliyetleri daha proaktif bir profil çizmektedir. Bu kapsamda, GKRY'nin KKTC'yi dikkate almadan münhasır ekonomik bölge ilan etmesine karşılık KKTC ile 21 Eylül 2011'de "Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşma" imzalamıştır.⁵² Bunun yanında, KKTC Ekonomi ve Enerji Bakanlığı ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) arasında 2 Kasım 2011 tarihinde, KKTC'nin deniz ve kara alanlarında petrol aramak üzere "Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşım Sözleşmesi" imzalanmıştır. Bu anlaşmaya dayanarak KKTC 22 Eylül 2011'de

⁵⁰ Ibid., s. 161-165.

⁵¹ Yayıncı, op. cit., s. 31-32.

⁵² KKTC Meclisi, 9 Ocak 2012 tarihinde 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma'nın Uygun Bulunması Yasasını' kabul etmiştir. Anılan Yasa 18 Ocak 2012 tarih ve 11 sayılı KKTC Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Öte yandan TBMM de 'Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma'nın uygun bulunmasına dair Kanunu' 29 Haziran 2012 tarihinde kabul etmiş ve Kanun 12 Temmuz 2012 tarih ve 28351 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Ada'nın çevresindeki deniz alanlarında TPAO'na petrol ve doğalgaz arama ve çıkarma ruhsatları vermiştir.⁵³ Bu çerçevede yürütülen sismik faaliyetler bağlamında, son olarak 20 Ekim 2014 tarihinde *Barbaros Hayrettin Paşa Sismik Araştırma Gemisi* Kıbrıs'ın güneyinde sismik araştırmalara başlamıştır.⁵⁴ Böylece, GKRY'nin tek taraflı ve gayri meşru olarak ilan ettiği Kıbrıs'ın münhasır ekonomik bölgesi ve buradaki faaliyetlerinin tanınmadığı tescillenmiştir.

Doğu Akdeniz havzasında bir devletin deniz yetki alanları sınırlarını sadece ikili anlaşmalar ile belirleyebileceğini düşünmesi teorik olarak doğru görünmekle beraber, hukuk teorisi açısından yapılacak anlaşmanın arkasındaki güç dengesinin önemi de göz ardı edilmemelidir. Bu bakımdan, Türkiye için en kötü durum, kendisine karşı ittifakları dengeleyecek ve bunlara karşı etkili işbirliği geliştirebilecek bölgesel ve/veya uluslararası müttefik bulamayarak tek başına kalma ve bölgede yapılacak önemli projelerden dışlanma olasılığıdır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki son gelişmeler çerçevesinde dikkatle değerlendirmesi gereken hususlardan birisi de bölgede oluşan yeni politik dengelerdir. Söz konusu bu yeni dengeler havza ile ilgili güvenlik anlayışının değişmesine de neden olmaktadır. İsrail, Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'de birlikte oluşturmaya çalıştıkları güvenlik çemberi bu durumun en somut örneklerindendir. Son günlerde bu ittifaka, iktidarı darbe ile *Mursi*'den devralan *Sisi* idaresindeki Mısır'ın da katıldığı görülmektedir. Nitekim yukarıda belirtildiği gibi, bu devletlerin Türkiye'yi dışlayarak yayınladıkları Kahire Deklarasyonu Türkiye'nin yalnızlaştığına işaret etmektedir.⁵⁵ Bu çerçevede, *"Türkiye'nin manevra alanını daraltacak ikili kutuplardan kaçınarak oluşabilecek karşı denge grupları engellenmeli ve mümkün olan en geniş alanda bölgesel politikalar geliştirmeye çalışılmalıdır... Türkiye dışlanan ve yalnızlaşan taraf olmamaya azami özeni göstermek zorundadır."*⁵⁶

⁵³ KKTC Bakanlar Kurulunun Kararı için bakınız, KKTC Resmi Gazetesi, Sayı: 161, 22 Eylül 2011.

⁵⁴ Hürriyet, 21 Ekim 2014.

⁵⁵ Supra., s. 11.

⁵⁶ Davutoğlu, op. cit., s. 402 ve 405.

D. Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku

1. Genel Olarak

Deniz alanlarının sınırlandırılması, kodifikasyon süreci kapsamında *uluslararası sözleşme* hükümlerine yansıyan hukuk kuralları ile *UAD* ve diğer *hakem mahkemelerinin* kararları doğrultusunda gelişen örf ve adet hukuku kuralları çerçevesinde yapılmaktadır. Dünyada mevcut deniz sınır uyuşmazlıklarının devletler arasında gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda imzalanan anlaşmalarla yapıldığı dikkate alındığında,⁵⁷ *devlet uygulamalarının* da bu hukukun gelişimine büyük katkısı göz ardı edilmemelidir. Bu çerçevede, “*Denizlerin Anayasası*” olarak adlandırılan 1958 *Cenevre Sözleşmeleri* ile 1982 *Deniz Hukuku Sözleşmesi* deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin genel prensipleri belirleyen sözleşmelerdir.⁵⁸

Başlangıçta, uluslararası sözleşme⁵⁹ hükümleri ve *yargı kararları* ile formüle edilen sınırlandırma ilkelerinin daha çok *genel prensiplerden* müteşekkil olduğunu belirtmekte fayda görülmektedir. Bu nedenle, şimdi mevcut ya da gelecekte ortaya çıkacak bütün sınırlandırma uyuşmazlıklarına doğrudan uygulanabilecek belirli prensipler söz konusu değildir. Diğer taraftan, her sınırlandırma, bu kapsamda Doğu Akdeniz’deki deniz alanlarının sınırlandırılması, sınırlandırma esnasında dikkate alınmasını gerektiren kendine özgü (unique) ‘özel durumları/özellikleri (faktörleri)’ bünyesinde barındırır. Her ne kadar Doğu Akdeniz’de çizilecek sınırların yerini kesin olarak belirleyecek

⁵⁷ David Anderson, “Recent Decision of Courts and Tribunals in Maritime Boundary Cases”, *International Maritime Boundaries*, Ed.: David A. Colson ve Robert W. Smith, Vol. VI, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 2011, s. 4119.

⁵⁸ Churchill ve Lowe, loc. cit.

⁵⁹ 1982 *Deniz Hukuku Sözleşmesi*’nin deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin hükümleri, tarihe III. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı olarak geçen konferansta şekillenmiştir. Usule ilişkin ilk toplantısı 3 Aralık 1973 tarihinde New York’ta başlayan anılan konferans, öze ilişkin çalışmalara 20 Haziran 1974 tarihinde Karakas’da başlamış ve çeşitli aralıklarla, kimi yıl bir, kimi yılda iki dönem olmak üzere, toplam on bir dönem çalışarak “1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi metnini hazırlamıştır. Sami Doğru, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, AÜ Basımevi, 2001, s. 29-30. Bu konferansta sınırlandırmaya ilişkin olarak yapılan görüşmelerde iki farklı düşünce akımı karşı karşıya gelmiştir. Biri eşit uzaklık metodu taraftarı olan düşünce akımıydı. Diğeri ise, daha esnek olan hakkaniyet prensipleri taraftarı olan düşünce akımıydı. Hugo Caminos, “Introduction”, *Law of the Sea*, Ed.: Hugo Caminos, Ashgate, 2001, s. xiii.

olmasalar da bu 'özel durumları/özellikleri (faktörleri)' değerlendirmek için bu güne kadar ortaya çıkan *yargı kararları* ve *devlet uygulamalarını* incelemek en uygun yol olacaktır.⁶⁰ Böylelikle, yukarıda da belirtildiği gibi, uluslararası sözleşmelerin 'genel' nitelikte belirlediği sınırlandırma prensiplerinin Doğu Akdeniz'de yapılacak bir sınırlandırmada nasıl uygulanması gerektiği ortaya çıkacaktır.

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi⁶¹ ve 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin⁶² sınırlandırmaya ilişkin hükümleri daha çok 'devlet uygulamaları' ve 'yargı içtihatlarının' formüle edilmesiyle oluşturulmuştur. Bu kapsamda, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin ilk kodifiye edilen kural 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde yer almaktadır. Bu hüküm her ne kadar, kıyıları karşı karşıya veya bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlarının saptanması işlemini ayrı ayrı hükümler olarak düzenlemişse de, her iki sınır için de sonuçta öngördüğü kural aynıdır. Buna göre; iki veya daha çok devletlerin ülkeleri aynı kıta sahanlığına bitişik ise, bunların ülkeleri ister karşı karşıya, ister bitişik olsun, her iki durumda da kıta sahanlığının sınırı, kural olarak, ' tarafların anlaşmasıyla' saptanacaktır. Bu konuda bir anlaşmaya varılamazsa ve 'özel durumlar' farklı bir sınırın saptanmasını haklı kılmıyorsa, kıta sahanlığı sınırlandırılması 'eşit uzaklık' ilkesine göre yapılır. Madde 6'da öngörülen 'özel durumlar' hükmü 'eşit uzaklık' ilkesinin neden olacağı hakkaniyete aykırı sonucu ortadan kaldırmaya yöneliktir.⁶³ Öte yandan, karşıt kıyılar arasındaki sınırlandırmanın çoğunlukla *eşit uzaklık* çizgisi olmasının bir zorunluluktan değil, karşıt kıyılar arasında çoğu kez hakkaniyeti sağlayan metodun bu olmasından ileri geldiği de vurgulanmıştır.⁶⁴

⁶⁰ Churchill ve Lowe, op. cit., s. 182.

⁶¹ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi Md. 6. Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler, İstanbul, 1994, 2. B, s. 256.

⁶² 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, Md. 74 ve 83. Ibid., s. 41.

⁶³ İngiltere-Fransa Tahkim Mahkemesi 30 Haziran 1977 tarihli Kararında şöyle belirtilmektedir: "... Kısaca, md. 6'da yer alan 'özel durumların' rolü, hakkaniyete uygun bir sınırlandırmayı sağlamaya yöneliktir; birleşik 'eşit uzaklık-özel durumlar kuralı' aynı kıta sahanlığı üzerindeki devletler arasındaki sınırın, anlaşma sağlanamaması durumunda, hakkaniyet prensipleri çerçevesinde sınırlandırılmasının genel bir kural olduğuna işaret etmektedir ...". Case concerning the delimitation of continental shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, (30 June 1977 - 14 March 1978), Anglo-French Case, s. 45, par. 70. http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf (e.t.: 12 Eylül 2014)

⁶⁴ Yücel Acer, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku", Doğu Akdeniz'de

Münhasır ekonomik bölge kavramını ilk defa kodifiye eden 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi ise, birbirinden farklı iki deniz alanı olan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye ilişkin sınırlandırma hükümlerini benzer şekilde düzenlemiştir.⁶⁵ Sözleşme'nin 74 ve 83. maddelerine göre; sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırması, '*hakkaniyete uygun (hakça)*' çözüme ulaşmak maksadıyla, UAD Statüsü'nün 38. maddesinde⁶⁶ belirtildiği şekilde, uluslararası hukuka uygun olarak '*anlaşma*' ile yapılacaktır.⁶⁷

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi arasındaki farklılıklar önemli olmakla birlikte, her ikisi de, deniz yetki alanlarının sınırlandırması faaliyetinin temel taşı olan "sınırlandırmanın '*anlaşma*' ile olması" yönündeki kurala dayanmaktadır. 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 'karasularının sınırlandırması' ile ilgili 15. maddesinin⁶⁸ aksine bu hükümler '*eşit uzaklık*' gibi belirli bir sınırlandırma metoduna atıf yapmamaktadır. Buradaki vurgu açıkça '*hakkaniyete uygun çözüme*' ulaşılmasıdır.

Bu tutum UAD'nin ve *tahkim mahkemelerinin* kararlarına da yansımıştır.⁶⁹ Hukuki kurallara uygun sınırlandırmalarda, UAD ve tahkim mah-

Hukuk ve Siyaset, op. cit., s. 308; North Sea Continental Shelf, Judgment, I.C.J. Reports 1969, par. 57. <http://www.icj-cij.org/docket/files/51/5535.pdf>. (e.t.:10 Ağustos 2014).

⁶⁵ Mahkemeler de kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin kurallar arasında bir fark görmemektedir. Prosper Weil, The Law of Maritime Delimitation- Reflections, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1989, s. 117.

⁶⁶ Madde 38:

1. Kendisine sunulan uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözmekle görevli olan Divan:

a. uyuşmazlık durumundaki devletlerce açık seçik kabul edilmiş kurallar koyan, gerek genel gerekse özel uluslararası antlaşmaları;

b. hukuk olarak kabul edilmiş genel bir uygulamanın kanıtı olarak uluslararası yapılageliş kurallarını;

c. uygar uluslarca kabul edilen genel hukuk ilkelerini;

d. 59. madde hükmü saklı kalmak üzere, hukuk kurallarının belirlenmesinde yardımcı araç olarak adli kararları ve çeşitli ulusların en yetkin yazarlarının öğretilelerini uygular.

2. Bu hüküm, tarafların görüş birliğine varmaları halinde, Divan'ın hakça ve eşitçe karar verme yetkisini zedelemesin. Gündüz, op. cit., s. 89.

⁶⁷ Anlaşma akdedilinceye kadar, ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren 'geçici düzenlemelere' girişmek ve bu geçiş süresi içinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir.

⁶⁸ Bkz., supra., s. 10, dip not 32.

⁶⁹ Victor Prescott ve Clive Schofield, The Maritime Political Boundaries of the World,

kemeleri '*ilgili hakkaniyet ölçütlerini*' ve '*faktörleri*' sınırlandırma faaliyeti ile doğrudan ilgili görerek, deniz alanlarının sınırlandırmasına uygulanabilir olarak yorumlamıştır. Kıta Sahanlığı ile ilgili ilk dava olan 1969 Kuzey Denizi Davasında UAD, sınırlandırmanın örf ve adet hukukuna göre, '*hakkaniyet prensiplerine*' uygun bir şekilde ve bütün '*ilgili durumlar*' dikkate alınarak '*anlaşma*' ile yapılacağını belirtmiştir.⁷⁰ Bu etki, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesindeki '*sınırlandırma hükümü*' ile 'örf ve adet hukuku hükmü'nün farklı formüle edilmiş olmasına ve UAD'nin, 1969 Kuzey Denizi Davasında, Sözleşmenin 6. maddesinin henüz örf ve adet hukuku kuralı olmadığını belirtmiş olmasına rağmen, bundan sonraki iki dava olan 1977 İngiltere - Fransa Kıta Sahanlığı Davası ve 1993 Grönland/Jan Mayen Davasında da görülmüştür.

Yukarıda da belirtilen sınırlandırma metoduna atıf yapılmama kuralı yargı kararları ile zamanla değişmeye başlamıştır.⁷¹ Nitekim UAD'nin⁷² ve tahkim mahkemelerinin⁷³ son kararları bize, iki aşamalı bir sınırlandırma sürecinin hayata geçirilmesine yönelik bir eğilim olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede, ilk aşamada, karşılıklı kıyılar arasında '*geçici ortay hat*' ihdas edilmekte; ikinci aşamada da sonucun '*hakkaniyete uygunluğu*' '*özel durumların*' varlığı ışığında test edilmektedir. Bununla birlikte, UAD'nin Romanya-Ukrayna Davası kararında sınırlandırma metodunda bazı önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, üç aşamalı bir sürecin izlendiği görülmektedir.⁷⁴ Birin-

Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2005, s. 220.

⁷⁰ I.C.J. Report 1969, op. cit., s. 46, par. 85, ayrıca bkz., s. 53, par. 101 (c) (1).

⁷¹ Yoshifumi Tanaka, The International Law of the Sea, Cambridge University Press, Cambridge, 2012, s. 191.

⁷² Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, I.C.J. Reports 1993, s. 59-60, par. 49. <http://www.icj-cij.org/docket/files/78/6743.pdf>, (e.t.: 15 Ağustos 2014) ; Ayrıca bkz., "Report No. 9-19", International Maritime Boundaries, Ed.:Jonathan I. Charney ve Lewis M. Alexander, Vol. III, Martinus Nijhoff Publishers, Hague, s. 2515; Case Concerning Maritime and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, Merits, Judgment, I.C.J. Report 2001. <http://www.icj-cij.org/docket/files/87/7027.pdf>, (e.t.: 15 Ağustos 2014); "Report Number 7-13 (2001)", International Maritime Boundaries, Ed.:Jonathan I. Charney ve Robert W. Smith, Vol. IV, Martinus Nijhoff Publishers, Hague 2002, s. 2841.

⁷³ Eritre-Yemen Tahkim Mahkemesi Kararı için bkz., "Report Number 6-14 (1999)", International Maritime Boundaries, Vol. IV, op. cit., s. 2745; Ayrıca bkz., Award of the Arbitral Tribunal in the Second Stage of the Proceedings (maritime delimitation), Eritrea/Yemen, par. 132. http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1160 (e.t.: 15 Ekim 2014)

⁷⁴ Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, I.C.J. Re-

ci aşamada, 'geçici eşit uzaklık çizgisi' ihdas edilmekte; ikinci aşamada, bu çizginin düzeltilmesine olan ihtiyaç değerlendirilmekte ve üçüncü aşamada da, bunun 'hakkaniyete uygun olmayan sonuca' neden olup olmadığı test edilmektedir. Bu kararlar mevcut belirsizlikleri biraz azaltmıştır.⁷⁵ Bu kararlarda da görüleceği gibi, hem sözleşmeler hem de mahkemeler 'ilgili' veya 'özel durumlar'a vurgu yapmaktadır; ama bunların açık bir listesi verilmemiştir.

Devlet uygulamalarına baktığımızda, bunların farklılıklar gösterdiğini görmekteyiz. Burada, tarafların sorunu 'hakkaniyete uygun (hakça) çözüme' kavuşturmak üzere anlaştıkları sürece sınırlandırma metodunda bir sınırlamanın söz konusu olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin mümkün olan bütün seçenekleri ve metotları değerlendirmek mümkün değildir.⁷⁶ Bununla birlikte, bazı devletler 'eşit uzaklık'⁷⁷ metodunu kullanmış, bu kapsamda, önce 'ortay hat' ile başlayıp, çeşitli 'faktörler'/ilgili durumlara⁷⁸ göre bu hattın üzerinde düzeltmeler yapmışlar;⁷⁹ bazı son dönem anlaşmalarda ise, 1990 tarihli Belçika-Fransa Karasuları ve Kıta Sahhanlığı Sınırları Anlaşması⁸⁰ gibi, tarafların 'hakkaniyete uygun çözüm' arzularına atıf yapılmıştır.⁸¹

Bütün bu sözleşme hükümleri ve yargı kararları ile devlet uygulamalarının da gösterdiği gibi, deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda uluslararası hukuk belirli bir *metodu* öngörmemekte, bunun yerine sınırlandırmanın bütün 'ilgili durumların' dikkate alınarak 'hakkaniyete

ports 2009, par. 116-118. <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14987.pdf> (e.t.: 11 Ekim 2014).

⁷⁵ Anderson, Modern Law of the Sea, Selected Essays, op. cit., s. 389.

⁷⁶ Prescott ve Schofield, op. cit., s. 235.

⁷⁷ Ibid. s. 236.

⁷⁸ Victor Prescott ve Clive Schofield, "Islands and Rocks and their Role in Maritime Delimitation", International Maritime Boundaries, Ed.: David A. Colson ve Robert W. Smith, Vol. V, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2005, s. 3277.

⁷⁹ Bkz., 1978 tarihli Hindistan - Tayland Anlaşması, "Report Number No. 6-11 (1978)", International Maritime Boundaries, Ed.: Jonathan I. Charney ve Lewis M. Alexander, Vol. II, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1993, s. 1433; 2000 tarihli Ekvator Ginesi - Nijerya Anlaşması, "Report Number 4-9 (2000)", International Maritime Boundaries, Vol. IV, op. cit., s. 2657; 1997 tarihli Tayland-Vietnam Anlaşması, "Report Number 5-23 (1997)", ibid., s. 2683.

⁸⁰ "Report Number 9-16 (1990)", International Maritime Boundaries, Ed.: Charney ve Alexander, Vol. II, op. cit., s. 1892.

⁸¹ Churchill ve Lowe, op. cit., s. 197.

uygun çözüme' ulaşılmak amacıyla '*hakkaniyet prensiplerince'* yapılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.⁸²

2. Hakkaniyet Prensipleri

Hakkaniyet prensiplerine gelince, burada belirleyici olan sonuçtur; prensipler sonuca bağlıdır. Bir prensibin hakkaniyete uygunluğu, onun hakkaniyete uygun çözüme ulaşılmasına yönelik katkısı ışığında değerlendirilmelidir. Bunlar, her biri kendi içinde (başlı başına) hakkaniyete uygun olan prensipler değildir; bunlar, '*hakkaniyete ilişkin değerlerini'* çözümün hakkaniyete uygunluğuna yaptığı atıftan almaktadır. Mahkeme tarafından kullanılacak bu *prensipler*, '*hakkaniyete uygun çözüme'* ulaşmaya katkısına göre seçilmek zorundadır.

Hukuk kurallarının uygulanması, her durumda farklılık gösterse de, '*tutarlılık*' ve '*öngörülebilirlik (hukuk güvenliği)*' gerektirir. Yargı organları hakkaniyet prensiplerini '*genel uygulama esasları*' olarak görür.⁸³ Bu çerçevede, hakkaniyet prensiplerine örnekler oluşturacak bir liste yapmıştır⁸⁴: a) Coğrafya yeniden tanımlanamaz, b) Başka devletin doğal uzantısı kesilmez, c) Bütün ilgili/özel durumlara saygı gösterilir, d) Hakkaniyet eşitlik anlamına gelmez, e) Dağıtıcı adalet konusunda bir tereddüt yoktur.

Yargı organları, '*hakkaniyet prensiplerinin'* '*ilgili/özel durumlar*' çerçevesinde ulaşılmak bir sınırlandırma gerektirdiğini belirtmektedir. Bu, '*hakkaniyet prensiplerini'* tatmin edecek söz konusu durumdaki (case) '*ilgili durumun*' içinde bulunur. Yani, '*hakkaniyet prensipleri*' '*ilgili durumların*' içinde işlev görmektedir.⁸⁵ Uluslararası hukuk '*hakkaniyet prensiplerinin*' uygulanmasını ister, ama ne olduğunu belirtmez. Uygulama bir süreçtir; örnek vermek, bir süreç olarak sınırlandırmanın uygulanmasına veya anlaşılmasına yardımcı olmaz. Sonuç ola-

⁸² Jonathan I. Charney, "The Delimitation of Ocean Boundaries", Ocean Development and International Law, The Journal of Marine Affairs, Vol. 18, Nr. 5, New York 1987. s. 507.

⁸³ Malcolm D. Evans, Relevant Circumstances and Maritime Delimitation, Clarendon Press, London 1989, s. 75; Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/ Malta), Judgment, I.C.J. Reports 1985, par. 45. <http://www.icj-cij.org/docket/files/68/6415.pdf> (e.t.: 15.10.2014)

⁸⁴ I.C.J. Reports 1985, par. 46; Evans, op. cit., s. 76.

⁸⁵ Ibid.

rak, hakkaniyet prensiplerinin uygulanması, 'ilgili/özel durumun' bir fonksiyonu olan 'hakkaniyet surecinin' uygulanması anlamına gelir.⁸⁶ Bunun için 'hakkaniyet prensipleri', hakkaniyete uygun çözüme ulaşmaya yarayacak ilgi/özel durumlara atıf yapar.⁸⁷

Şüphesiz ki, deniz alanlarının sınırlandırılmasında hakkaniyet prensiplerinin uygulanmasına ilişkin bu genel kural, somut durumlara uygulanamayacak kadar soyut bir nitelik göstermektedir. Bu kuralın somut olaylara uygulanabilmesi, 'ilgili/özel durumlar'ın neler olduğunun bilinmesine bağlı gözükmektedir.⁸⁸

Bunun için aşağıda özellikle 'ilgili/özel durumlar' açıklığa kavuşturulmaya çalışılacak ve bu çerçevede, ilgili durumların ne aşamada ve ne oranda dikkate alındığı, bir başka deyişle, sınır üzerinde ne oranda bir etkiye sahip oldukları belirginleştirilmeye çalışılacaktır.

3. İlgili/Özel Durumlar

'İlgili/özel durumlar', karar vericilere, sınırlandırmanın tarafları olan devletlere ne kadar deniz alanı verilmesi gerektiğini belirleyecek şekilde tasarlanmıştır.⁸⁹ Sınırlandırma sürecinde dikkate alınması gereken çok sayıda 'ilgi durum (faktör)' bulunmaktadır.⁹⁰ Bu kapsamda, devletlerin, görüşme sonucunda kendi çıkarlarını karşılayacak ve hakkaniyete uygun bir sınır çizgisi veya çizgileri oluşturulmasını sağlayacak geniş imkânları vardır. Diğer bir deyişle, devletlerin görüşmelerde dikkate alabilecekleri 'ilgili durumlar' sınırsızdır.⁹¹

'İlgili' veya 'özel' durumlar unsurunun kökeni Uluslararası Hukuk Komisyonu (International Law Commission-ILC/UHK) tutanaklarına dayanır. Sınırlandırmaya ilişkin her formülasyonda atıf yapılan bu ölçüt, buradan da 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin

⁸⁶ Ibid., s. 78.

⁸⁷ Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, I.C.J. Reports 1982, s. 59, par. 70; Bu konuda ayrıca bkz., Charney, Ocean Development and International Law, op. cit., s. 507.

⁸⁸ Acer, op. cit., s. 310.

⁸⁹ Charney, Ocean Development and International Law, op. cit., s. 509.

⁹⁰ Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, United Nations. New York 2000, s. 25.

⁹¹ I.C.J. Reports 1969, par. 93.

6. maddesine ithal edilmiştir. 'İlgili' veya 'özel' durumların anlamına ilişkin farklı yaklaşımlar⁹² olsa da, mahkeme kararları bu iki kelimeye de aynı anlamı yüklemekte; çünkü ikisi de 'hakkaniyete uygun çözüm' ulaşılması amacıyla kullanılmaktadır.⁹³

'İlgili' veya 'özel' durumlara öteden beri iki farklı fonksiyon atfedilmiştir. Sınırlandırma sürecinin açık bir şekilde yürütebilmesi için bu iki fonksiyon arasındaki farkı belirlemek gerekir. 'İlgili durumlara' atfedilen ilk fonksiyon, sınırlandırmada kullanılan 'eşit uzaklık' metodunun uygulanmasını *kolaylaştırmaktır*.⁹⁴ Bu fonksiyon 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'nin 6. maddesinde, 'anlaşma sağlanamamışsa ve başka bir sınırın varlığını gerektirecek 'özel durumun' varlığı söz konusu değilse, sınırlandırma 'ortay hat' ile belirlenir' şeklinde belirtilmiştir. Bu fonksiyon ayrıca bazı yargı kararlarında da, 1969 Kuzey Denizi Davası⁹⁵, İngiltere - Fransa Davası⁹⁶ ve Malta-Libya Davası⁹⁷ gibi, teyit edilmiştir. 'İlgili durumların' kullanılmasına ilişkin ikinci fonksiyon, birincinin tersine, hakkaniyetli bir sınırlandırmada, kullanılan metodun modifiye edilmesinden ziyade, hangi metodun kullanılması gerektiğine karar vermede 'özel' veya 'ilgili durumların' kullanılmasıdır.⁹⁸ Bu fonksiyon bazı yargı kararlarında da, 1969 Kuzey

⁹² "Özel durumlar" genelde dar anlamda kullanılmıştır: Örneğin, 6. maddenin metnini hazırlayan Uluslararası Hukuk Komisyonu "özel durum" olarak sahilin sıradışı yapısı, adaların varlığı ve kanalları göstermiştir. Diğer taraftan, "ilgili durumu" daha geniş tanımlamıştır: UAD, Kuzey Denizi Davasında hakkaniyete uygun sınırlandırmayı etkileyecek ilgili durumlar için bir sınırlandırma olmadığını belirtmiştir. Churchill ve Lowe, op. cit., s. 187-188. "İlgili" veya "özel" durumlar iki farklı fonksiyonu yerine getirecek şekilde görülmüşlerdir. Terminolojik açıklık bakımından belirtilebilir ki, "özel durumların" sınırlandırma metodu olarak kullanılan "eşit uzaklığın" uygulanmasını kolaylaştırdığı, "ilgili durumların" ise, birincinin tersine, "hakkaniyete uygun bir sınırlandırmaya" ulaşmayı sağladığı için tercih edildiği iddia edilmektedir. Evans, op. cit., s. 78-83.

⁹³ Churchill ve Lowe, op. cit., s. 188.

⁹⁴ Evans, op. cit., s. 79.

⁹⁵ Mahkeme, md. 6'da zikredilen "özel durumların" fonksiyonunu "eşit uzaklık" metodunun uygulanmasından doğan eşitsizliğin düzeltilmesi olarak anlamaktadır. I.C.J. Report 1969, op. cit., par. 55.

⁹⁶ Mahkeme Kanal Adaları bölgesi ile ilgili şunları belirtti: "...Fransız kıyılarına yakın Kanal Adaları, prima facie, 'ortay hattan' farklı bir sınırlandırmayı haklı çıkartacak 'özel durum' oluşturmaktadır. Anglo-French Case, s. 93, par. 196.

⁹⁷ Mahkeme 'hakkaniyetli bir sonuca ulaşmak için ilgili durumların sınırı kuzeye doğru kaydırmak gerektiğini gösterdiğini' belirtmiştir. I.C.J. Reports 1985, op. cit., par. 73.

⁹⁸ Evans, op. cit., s. 80.

Denizi Davası,⁹⁹ İngiltere- Fransa Davası¹⁰⁰ ve Maine Körfezi Davası¹⁰¹ gibi, teyit edilmiştir.

Her ne kadar mahkemeler 'ilgili/özel durumların' bir listesini vermekten kaçınsa da, bugüne kadar görülen davalar ve yapılan anlaşmalar dikkate alınarak bir sınıflandırma yapılabilir. Devlet uygulamalarına bakıldığında, deniz alanı sınırlandırma anlaşmalarının çoğunda 'coğrafi değerlendirmelerin' öne çıktığı görülmektedir.¹⁰² Bu nedenle, ilgili durumlar iki gruba; 'coğrafi' ve 'coğrafi olmayan' şeklinde ayrılarak incelenebilir.¹⁰³ *Coğrafi faktörler* olarak, 'genel coğrafi çerçeve (sınırlandırılacak alanın genel karakteristikleri ile bölgenin - yarı kapalı deniz, okyanus vb.- belirli özellikleri)', 'sahilin yapısı', 'orantılılık', 'adaların varlığı', 'esas hatlar', 'jeolojik ve jeomorfolojik değerlendirmeler', 'üçüncü devletlerin varlığı', 'kara ülkesi sınırının pozisyonu' sayılabilir. *Coğrafi olmayan faktörler* ise, daha çok coğrafi değerlendirmelerle belirlenen sınırın düzeltilmesi amacıyla kullanılır ve 'ekonomik faktörler', ' tarafların devlet uygulamaları', seyrüsefer faktörünü¹⁰⁴ de kapsayan 'güvenlik faktörü' ve 'politik faktör'den oluşmaktadır.

Coğrafi faktörler aşağı yukarı her sınırlandırma anlaşmasında etkili olmaktadır. Hatta bazı durumlarda, diğer faktörlerle birlikte ama belirleyici olarak yer almaktadır. Bazı durumlarda coğrafi olmayan faktörlerin de sınırların yerinin belirlenmesinde etkin oldukları görülmektedir.¹⁰⁵ Bu çerçevede, özellikle Doğu Akdeniz'de yapılacak bir sı-

⁹⁹ Kuzey Denizi Davasında eşit uzaklık metodu, bölgedeki ilgili coğrafi durumların varlığı nedeniyle hakkaniyet çerçevesinde uygulama dışı bırakılmıştır. Mahkeme ayrıca sınırlandırma amacının, tek bir metodun değil, hedefinin araştırılmasına yönelik olduğunu vurgulamıştır. I.C.J. Report 1969, op. cit., par. 89-90.

¹⁰⁰ Mahkeme, 'hakkaniyete uygun bir sınırlandırmaya ulaşmak amacıyla coğrafi ve diğer durumlar ışığında eşit uzaklık prensibi veya başka bir metodunun uygun olup olmadığının takdiri konusunu Mad. 6 kapsamında bile çok önemli bir sorun' olarak görmektedir. Anglo-French Case, op. cit., s. 45, par. 70.

¹⁰¹ Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, I.C.J. Reports 1984, s. 316, par. 164.

¹⁰² Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries, op. cit., s. 25.

¹⁰³ Yoshifumi Tanaka, Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation, Hart Publishing, Oxford, 2006, s. 151; Ayrıca bkz., Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries, op. cit., s. 25-46.

¹⁰⁴ Oxman 'seyrüsefer faktörlerini' 'güvenlik faktörü' içinde değerlendirmiştir. Bkz., Bernard H. Oxman, "Political, Strategic, and Historical Considerations", International Maritime Boundaries, Vol. I, op. cit., s. 22- 40.

¹⁰⁵ Prosper Weil, "Geographic Consideration in Maritime Delimitation", International Maritime Boundaries, Vol. I, op. cit., s. 124.

nırlandırmada önem arz edecek faktörler ve etkileri, hem *yargı kararları* hem de *devlet uygulamaları* bağlamında aşağıda özetlenecektir.

a. Coğrafi Faktörler

(1) Genel Coğrafi Çerçeve

Sınırlandırma yapılacak bölgedeki ‘genel coğrafi çerçeve’ önem arz etmektedir. Bu kapsamda UAD’nin Libya-Malta Davası kararı ile Hakem Mahkemesi’nin Jan Mayen Davası kararında yer alan bulgular bize bir ölçüt vermektedir¹⁰⁶. İlk karada, sınırlandırma yapılacak alanın genel bir tanımlamasına atıf yapılmıştır;¹⁰⁷ ikincisinde ise, sınırlandırma yapılacak alanın okyanusun bir parçası olduğu vurgulanmıştır.¹⁰⁸ Bu bağlamda en önemli unsurlar, anakara kıyılarının genel formasyonu yani kıyı üzerindeki girintiler çıkıntılar ve anakara kıyılarının uzunluğudur. İşte bu unsurlar, bir sınırlandırma eyleminde, başlangıç ve daha sonra çok az değişecek olan temel sınırlandırma çizgisini belirleyen unsurlardır.¹⁰⁹ Bu konu, görüşmelere yönelik hazırlıklar esnasında ve ilk tekliflerin sunulması aşamasında dikkatlice değerlendirilmelidir.¹¹⁰

Bu çerçevede Doğu Akdeniz’e baktığımızda, yarı-kapalı bir denizin parçası olduğu, özellikle sınırlandırma yapılacak alana kıyısı olan devletlerin kıyı uzunluklarının önem arz ettiği görülmektedir. Sınırlandırmada bunlar ‘ilgili durum’ olarak sınırın yerini etkileyecektir.

(2) Sahilin Yapısı

Deniz alanlarının sınırlandırmasında, sahil coğrafyası, özellikle de sahilin genel yapısı çok önem arz eder. Sınırlandırmada sahil

¹⁰⁶ 1985 tarihli Libya-Malta Davasında Mahkeme şunu vurgulamıştır: “Önce Mahkeme önüne gelen uyuşmazlığa konu alanın genel coğrafi çerçevedeki tanımlamasının yapılmasıyla başlanması ... taraflar arasında uyuşmazlığa konu olan ve sınırlandırılması gereken coğrafi alanın tanımlanması uygun olacaktır.” I.C.J. Reports 1985, op. cit., par. 14; 1978 tarihli İngiltere - Fransa Davası’nda Mahkeme şunu belirtmiştir: “Mahkemenin önüne gelen davayla ilgili kıta sahanlığı ... Kuzeybatı Avrupa kıta sahanlığının bir parçasını teşkil etmektedir.” Anglo-French Case, op. cit., s. 18, par. 2.

¹⁰⁷ I.C.J. Reports 1985, op. cit., s. 20, par. 14.

¹⁰⁸ I.C.J. Reports 1993, op. cit., s. 44, par. 11.

¹⁰⁹ Acer, op. cit., s. 311.

¹¹⁰ Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries, op. cit., s. 26.

coğrafyasının rolü çok belirleyicidir ve iki prensip üzerine kurulur: "... kara denize hakimdir ve bu hakimiyetini denizle buluştuğu kıyıları (sahili) vasıtasıyla kurar..."¹¹¹ Bu temel ilke ilgili bütün yargı kararlarında, Malta- Libya Davası¹¹², Ege Denizi Kıta Sahanelığı Davası¹¹³, Gine/Gine Bisse Davası¹¹⁴ gibi, vurgulanmıştır. Sahilin yapısıyla ilgili üç ayrı faktör incelenmelidir: a) Bitişik veya karşı karşıya olan kıyılar, b) İçbükey veya dışbükey kıyılar ve c) Kıyının genel doğrultusu.

Doğu Akdeniz bu çerçevede değerlendirildiğinde, özellikle Türkiye'nin ve KKTC'nin kıyılarının genel doğrultusu önem arz etmektedir. Bu kapsamda, hem Türkiye'nin hem de KKTC'nin kıyı doğrultuları, bölgede hangi devletlerle sınırlandırma anlaşması yapılması gerektiğini bize göstermektedir. Bu bağlamda, Dr. Cihat Yaycı'nın ilk defa 2010 yılında Çağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde düzenlenen 'Deniz Hukuku Sempozyumu'nda isabetle belirttiği gibi, hem Türkiye'nin hem de KKTC'nin düşey hatlarla deniz yetki alanı belirlemesi yerine, kıyı doğrultusuna uygun diyagonal hatlarla deniz yetki alanı belirlemesi daha geniş deniz alanları kazanılmasını temin edecektir.¹¹⁵ Bu ölçütle Doğu Akdeniz'de düşey hatlarla yapılacak bir sınırlandırma ile Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesi 145.000 km² olurken, kıyı doğrultusuna uygun diyagonal hatlarla yapılacak sınırlandırma ile sahip olunacak münhasır ekonomik bölge alanında küçümsenmeyecek artış olacaktır.¹¹⁶

¹¹¹ Weil, The Law of Maritime Delimitation- Reflections, op. cit., s. 50.

¹¹² Kıta sahanlığı hakkı, kara kütlesinden değil, onun üzerindeki egemenlikten doğar; bu kara kütlesinin denize olan kıyısı, diğer bir deyişle sahili vasıtasıyla ülkesel egemenlik kıta sahanlığı hakkını doğurur. I.C.J. Reports 1985, op. cit., par. 49.

¹¹³ "Kıta sahanlığı hakkı, sahil devletinin hem ülkesel egemenliğinden kaynaklanan hem de onun (ülkesel egemenliğinin) tamamlayıcısı olan bir haktır." Aegean Sea Continental Shelf, I.C.J. Reports, 1978, s. 36, par. 86.

¹¹⁴ "Bir devletin deniz üzerindeki iddia edebileceği haklar, sahilinin gerisindeki kara ülkesinin büyüklüğü ile değil, bu kara ülkesinin aynı zamanda sınırını oluşturan bizzatı sahilinin uzunluğu ile ilişkilidir..." Arbitration Tribunal for the Delimitation of the Maritime Boundary Between Guinea and Guinea-Bissau, Award of 14 February 1985, Guinea/Guinea-Bissau Case, 25 I.L.M. 252, s. 301, par. 119. <http://www.jstor.org/stable/pdf/20692951> (e.t.: 03 Mart 2015)

¹¹⁵ Cihat Yaycı, "Türkiye ile Libya Arasında Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması", Deniz Hukuku Sempozyumu (24-25 Mart 2011), Ed.: Sami Doğru, Çağ Üniversitesi Yayınları No: 18, Adana, 2012, s. 121.

¹¹⁶ Yaycı, Bilge Strateji, op. cit., s. 47-50.

(3) Oransallık

Oransallık, deniz alanlarının sınırlandırmasında dikkate alınması gereken önemli bir faktördür.¹¹⁷ Bu çerçevede, deniz alanı sınırlandırması, her bir tarafa verilecek deniz alanı yüzölçümü ile bu alana bakan kıyı uzunluğunun oranı dikkate alınarak yapılmalıdır.

Başlangıçta UAD, oransallığı, 'eşit uzaklık' metodunun uygulanmasından kaynaklı hakkaniyete aykırı sonucun düzeltilmesi amacıyla dikkate alınması gereken son faktör olarak değerlendirmiştir.¹¹⁸ Daha sonra, uluslararası yargı ve hakem mahkemeleri kararlarında oransallığın fonksiyonunu hem coğrafi¹¹⁹ hem de fonksiyonel¹²⁰ olarak daha genişletmiştir. Böylece, oransallık yargı kararlarında iki rol oynamaya başlamıştır: '*hakkaniyetin test edilmesi*' ve başlangıçta belirlenecek '*eşit uzaklık çizgisinin*' yerinin hakkaniyete ulaşmak amacıyla düzeltilmesi.¹²¹

Oransallık faktörünün devlet uygulamalarındaki yeri çok istisnai kalmaktadır. Ama yine de bazı sınırlandırma anlaşmalarında, 1974 ta-

¹¹⁷ Jonathan I. Charney, "The Delimitation of Ocean Boundaries", Ocean Development and International Law, The Journal of Marine Affairs, Vol. 18, Nr. 5, New York, 1987, s. 515.

¹¹⁸ I.C.J. Reports 1969, op. cit., s. 52, par. 98.

¹¹⁹ Tunus/Libya Davasında UAD, iç bükey ve dış bükey durumu olmamasına rağmen bitişik sahiller arasındaki sınırlandırmada orantılılığa dayanmıştır. I.C.J. Report 1982, op. cit., s. 91, par. 131; Diğer bazı kararlarda orantılılık karşılıklı sahiller arasındaki sınırlandırmada değerlendirmeye alınmıştır. Bkz., Maine Körfezi Davası, I.C.J. Report 1984, s. 323, par. 184-185 ve s. 334-337, par. 218-222; Libya/Malta Davası, I.C.J. Report 1985, op. cit., s. 50, par. 68 ve s. 53-55, par. 74-75; Grönland/Jan Mayen Davası, I.C.J. Report 1993, op. cit., s. 65-69, par. 61-69; Eritre/Yemen Davası, The Eritrea/Yemen arbitration (second phase), op. cit., s. 1010-1011, par. 165-168; Orantılılık, coğrafi durumu Kuzey Denizi Davasındaki orijinal durumdan farklılık gösteren diğer bazı davalarda da dikkate alınmıştır. Bkz., Barbados/Trinidad ve Tobago Tâhkimî, Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the Delimitation of the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf between them, Award of the Arbitral Tribunal - April 11, 2006, s. 102-103, par. 337-338. http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1152 (e.t.: 11 Eylül 2014); Romanya/Ukrayna Davası, I.C.J. Reports 2009, op. cit., s. 129-130, par. 210-216.

¹²⁰ Orantılılık, belirlenen sınırlandırma çizgisinin hakkaniyete uygunluğunun testi olarak uygulanmıştır. Bkz., Tunus/Libya Kıta Sahanlığı Davası, I.C.J. Reports 1982, s. 75, par. 103; Libya/Malta Kıta Sahanlığı Davası, I.C.J. Reports 1985, s. 45, par. 58; Bazı başka örneklerde, orantılılık, geçici olarak belirlenen eşit uzaklık çizgisinin kaydırılmasında belirleyici bir faktör olarak kullanılmıştır. Bkz., Maine Körfezi Davası, I.C.J. Reports 1984, op. cit., s. 336, par. 222.

¹²¹ Yoshifumi Tanaka, The International Law of the Sea, op., cit., s. 201.

rihli Fransa - İspanya Anlaşması,¹²² 1988 tarihli Birleşik Krallık - İrlanda Anlaşmasında değişiklik yapan 1992 Protokolü¹²³ gibi, etkin olduğu görülmektedir.

(4) Adalar

Deniz alanlarını sınırlandırmasında baştan beri '*ilgili durumlar*' olarak değerlendirilen faktörlerin başında *adalar* gelmektedir.¹²⁴ Devletlerin sahil yapıları genel olarak karmaşık yapıdadır hatta ada, adacık ve kayalıklar gibi sahil formasyonları ile bozulmuştur. Bu yapı sınırlandırmayı çeşitli yollarla etkilemektedir.¹²⁵ Fakat şu da açıktır ki, bütün adalar '*ilgili durum*' oluşturmazlar; sadece bir sınırlandırmaya konu olan devletin ana kıtasına siyasi olarak bağlı olanlar '*ilgili durum*' olarak nitelendirilirler.¹²⁶ Bu bağlamda, İngiltere - Fransa Davasında adalar, sınıra etkisinin kapsamının belirlenmesi konusunda dikkate alınması gereken önemli bir sorun oluşturmıştır.¹²⁷

Adaların sınırlandırmadaki etkisi konusunda çeşitli faktörler dikkate alınmaktadır. Genel olarak, adalar ve ana kıta ile adalar arasındaki sınırlandırmaya ilişkin devlet uygulamalarında, adalara *tam etki* veren, *yarım* ya da *daha az etki* veren ve *hiç etki vermeyen* örnekler çoktur. Bazen başka faktörler de, *adaların büyüklüğü*, *ana kıtaya uzaklığı* gibi, devreye girmektedir. Bazı durumlarda ise, *adanın egemenlik uyusmazlığına* konu olması nedeniyle hiç etki verilmediği olmuştur.¹²⁸

¹²² "Report Number No. 9-2", International Maritime Boundaries, Vol. II, op., cit., s. 1723.

¹²³ "Report Number No. 9-5(2)", International Maritime Boundaries, Vol. III, , op., cit., s. 2487.

¹²⁴ Adalar başlangıçtan bu yana hep eşit uzaklık bağlamında '*özel durum*' oluşturmışlardır. Hiran W. Jayewardene, The Regime of Islands in International Law, Martinus Nijhoff Publishers, Boston, 1989, s. 330.

¹²⁵ Derek Bowet, "Islands, Rocks, Reefs, and Low-Tide Elevations in Maritime Boundary Delimitations," International Maritime Boundaries, Vol. I, op. cit., s. 131.

¹²⁶ Evans, op. cit., s. 135.

¹²⁷ Anglo-French Case, op. cit., par. 171.

¹²⁸ 1969 tarihli İran-Katar Anlaşması'nda, ana kıta - ana kıta arası eşit uzaklık çizgisinin oluşturulmasında, statüsünün uyusmazlık konusu olması nedeniyle Halul Adası dikkate alınmamıştır. Bkz., "Report Number No. 7-6", International Maritime Boundaries, Vol. II, op. cit., s. 1511. Diğer bir çözüm, 1986 tarihli Burma (Myanmar) - Hindistan Anlaşması'nda, Norcondom Adası üzerindeki Hindistan egemenliğinin tanınması ama sınırlandırmadaki etkisinin azaltılmasıyla hayata geçirilmiştir. "Report Number No. 6-3", International Maritime Boundaries, Vol. II, op. cit., s. 1329.

Bazı başka durumlarda, kullanılan sınırlandırma metodu nedeniyle, adaların *ihmal* edildiği (yok sayıldığı)¹²⁹ de olmuştur.¹³⁰

Uluslararası yargı organları 'adalar' etki verilip verilmemesini '*hakkaniyet prensipleri*' çerçevesinde değerlendirmektedir. Yargı kararları ve devlet uygulamaları incelendiğinde, deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların etkisinin belirlenmesi, adaların birkaç gruba ayrılarak yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda, adaların *coğrafi konumları* iyi bir ölçüt olmaktadır. Buna göre adalar, sahile göre coğrafi konumlarına dayanarak beş gruba ayrılabilir: *Kıyıya yakın adalar* (*off-shore islands*), *kıyıya uzak ama ortay hattın berisindeki adalar* (*off lying islands/detached islands*), *ortay hat bölgesindeki adalar* (*islands in the median zone*), *ters taraftaki adalar* (*islands 'on wrong side*) ve *ada devletleri*.¹³¹

Bu ada gruplandırması çerçevesinde Doğu Akdeniz'de yer alan adalara bakıldığında, Ege'yi Doğu Akdeniz'den ayıran Girit, Kaşot, Kerpe ve Rodos gibi adalar ile Meis, Karaada (Ro) ve Fener Adası (İpsili) gibi Anadolu kıyısına yakın adalar yani ters taraftaki adalar ve ada devleti olarak Kıbrıs Adası önem arz etmektedir. Bu nedenle, aşağıda 'ters taraftaki adalar' ile 'ada devleti' 'ilgili durum' olarak incelenecektir.

(a) Ters Taraftaki Adalar (*Islands 'On Wrong Side'*)

Bu ada grubu ile, siyasi olarak bağlı olduğu devletin ana kıtasına uzak olup karşı devletin kıyısına yakın adalar tanımlanmaktadır. Bu gruptaki adaların konumu çok önem arz eder; çünkü konumları, hangi metodun kullanılacağını veya metodun nasıl uygulanacağını belirler. Bazı durumlarda, mahkeme ters taraftaki adalara, geçici sınırı modifiye etmeden, bulundukları kıta sahanlığı üstünde çember/daire (enklave) içine alarak bu çember kadar alan vermekle yetinir.¹³² Whittemore Boggs'un önerdiği bu uygulamada adacık ve kayalıklar ihmal

¹²⁹ 1981 tarihli Brezilya-Fransa Anlaşması'nda 41°30'azimut açısı kullanılmış; böylece Guyana sahili açığındaki Le Grand Connetable Adası yok sayılmıştır. "Report Number No. 3-3", International Maritime Boundaries, Vol. I, op. cit., s. 771.

¹³⁰ Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries, op. cit., s. 33-34.

¹³¹ Başka bir coğrafi sınıflandırma için bkz., Bowet, op. cit., s. 131; Deniz alanlarının sınırlandırılmasındaki etkilerine göre adaların sınıflandırması için bkz., Tanaka, The International Law of the Sea, op. cit., s. 204.

¹³² Bu durumda, ilgili devletler ana kıtaların sahilleri arasında genel bir sınırlandırmaya ulaşmak maksadıyla adaları yok sayma uygulamasından vaz geçebilirler.

de edilebilir.¹³³ Bu İngiltere - Fransa arasındaki *Kanal Adaları Davasında* ve *St. Pierre and Miquelon Davasında* uygulanmıştır.

Ters taraftaki adalarla ilgili devlet uygulamalarında, adanın etrafında yarım daire şeklinde bir deniz yetki alanı oluşturulmuştur.¹³⁴ 1968 tarihli İran-Suudi Arabistan Anlaşması,¹³⁵ Suudi Arabistan tarafındaki İran'a ait *Farchi Adasının* etrafında 12 millik bir daire oluşturmuştur. 1971 tarihli İtalya-Tunus Anlaşması,¹³⁶ Tunus tarafında bulunan ve İtalya'ya ait *Lampione, Lampedusa, ve Pantelleria* adalarının etrafında 12 millik yarım daire oluşturmuştur. 1993 tarihli Kolombiya - Jamaika Anlaşması¹³⁷ ilginç çözüm getirmiş ve Kolombiya'ya ait kayalıkların etrafında 12 millik yarım daireler oluşturmuştur. Bu tür durumlarda, bir adanın diğer bir devletin kıyısına olan etkisi ile ilgili zor sorularla da karşı karşıya kalılabilmektedir. Örneğin, Avustralya'ya ait *Boigu* ve *Saibai* adalarının Papua Yeni Gine sahilinin 3-4 mil yakınında bulunması nedeniyle, 1978 tarihli Avustralya - Papua Yeni Gine Anlaşması'nda¹³⁸ bu tür zorluklarla karşılaşmış; sahilin 6 milden yakın olduğu kara tarafında basitleştirilmiş *eşit uzaklık* çizgisi belirlenmiş, deniz tarafında ise Avustralya'nın bütün adalarının karasuları 3 mil ile sınırlandırılmıştır.

Bu bilgiler ışığında, Ege Denizi'ni Akdeniz'den ayıran ve Yunanistan ana kıtasına uzak konumda olan *Girit, Kaşot, Kerpe* ve *Rodos* adalar ile Anadolu sahiline çok yakın olan *Meis, Karaada* ve *Fener Adası* Türkiye ile Yunanistan ve Türkiye ile Kıbrıs arasında yapılacak bir sınırlandırma anlaşmasında 'ilgili durum' oluşturacaktır. Bu kapsamda, ters taraftaki bu adalar etrafında, yargı kararları ve devlet uygulamaları doğrultusunda, karasuları genişliğinde ve yarım daire şeklinde sınır çizgisi oluşturulması yukarıda belirtilen hem yargı kararları hem de devlet uygulamaları ile uyumlu olacaktır.

¹³³ Kriangsak Kittichaisaree, *The Law of the Sea and Maritime Boundary Delimitation in South-East Asia*, Oxford University Press, New York, 1987, s. 94.

¹³⁴ Bununla birlikte, adalara tam etki veren anlaşmalar da vardır. Bkz., Bowett, op. cit., s. 144-147.

¹³⁵ "Report Number No. 7-7", *International Maritime Boundaries*, Vol. II, op. cit., s. 1519.

¹³⁶ Ibid., s. 1611.

¹³⁷ Tanaka, *Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation*, op. cit., s. 199; "Report Number No. 2-18", *International Maritime Boundaries*, Vol. III, , op., cit., s. 2179.

¹³⁸ "Report Number No. 5-3", *International Maritime Boundaries*, Vol. I, op., cit., s. 929.

Diğer taraftan, kapalı veya yarı kapalı deniz alanlarının sınırlandırılmasında ters taraftaki adalar bazen farklı bir 'ilgili durum' oluşturur: '*kapatmama (non-encroachment)*'. Özellikle kıta sahanlığı genişliğinin tespitinde mesafe unsurunun kabul edilmesiyle birlikte, sınırlandırma çizgisinin, her devlete kıyılarına yakın alanları bırakmasını sağlaması gerektiği kabul edilmiştir. Yani bir devletin yakınındaki deniz alanını bir başka devlete vermekle sonuçlanan bir sınırlandırma metodunun hakkaniyete aykırı olduğu vurgulanmıştır.¹³⁹ Bu kapsamda, hem Meis ve yakınındaki diğer adalar hem de Kıbrıs Adası bu 'ilgili durum' kapsamında değerlendirilerek sınırlandırma çizgisi belirlenmeli, yani Türkiye'nin Anadolu kıyılarının *ipso facto* ve *ab inito* kıta sahanlığı hakları korunmalıdır.

(b) Ada Devletleri

Ada devletinin diğer kıta devleti kıyıları karşısındaki durumunu en iyi özetleyen karar 1985 tarihli Malta-Libya Davasıdır. Mahkeme ada devleti Malta'ya Libya karşısında tam etki vermemiştir. Bunun nedeni de sınırlandırılacak bölgeye bakan sahiller arasındaki 1:8 oranında Libya lehine olan farklılıktır.¹⁴⁰ Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası'nın durumu da buna benzerlik arz etmektedir. Türkiye ile Kıbrıs Adası arasında yapılacak bir sınırlandırmada, Türkiye'nin kıyı uzunluğu ile Kıbrıs'ın sınırlandırılacak alana bitişik kıyı uzunluğu arasındaki fark belirleyici olacaktır. Nitekim Türkiye ile KKTC arasında yapılan "Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşma"da, başlangıçta iki sahil arasında belirlenen *geçici ortay hat* Türkiye lehine KKTC kıyılarına doğru yaklaştırılmıştır.¹⁴¹

b. Coğrafi Olmayan Faktörler

Sınırlandırmada hakkaniyetin sağlanmasının, sadece coğrafi unsurların dikkate alınması ile değil, diğer bütün 'ilgili unsurların' yani

¹³⁹ Örneğin, Maine Körfezi Davası, I.C.J. Reports 1984, par. 92, 98; Court of Arbitration for the Delimitation of Maritime Areas Between Canada And France: Decision In Case Concerning Delimitation of Maritime Areas (St. Pierre and Miquelon), June 10, 1992, Canada/France Arbitration, 31 I.L.M. 1145 (1992), s. 1170, par. 70. <http://www.jstor.org/stable/pdf/20693736> (e.t.:13 Mart 2015)

¹⁴⁰ I.C.J. Reports 1985, op., cit., s. 44-46, par. 74-75; Ayrıca bkz., Bowet, op., cit., s. 133.

¹⁴¹ Bkz. supra., s. 13.

‘coğrafi olmayan faktörlerin’ de dikkate alınması ile mümkün olacağı belirtilmektedir. Bu nedenle, mahkemeler de sınırlandırmanın bir sonraki aşamasında ‘coğrafi olmayan faktörleri’ dikkate alıp, ‘coğrafi unsurlar’ temelinde ulaşılan çözümün ‘hakkaniyete uygun’ sayılıp sayılmayacağını değerlendirmektedirler¹⁴². Yukarıda sayılan bu faktörlerden sadece Doğu Akdeniz’de önem arz edenleri aşağıda incelemeyecektir.

(1) Güvenlik

Güvenliğin kıta sahanlığı¹⁴³ ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırmasına doğrudan etkisi çok açık değildir¹⁴⁴. Bu kapsamda güvenliğin, sınırlandırmada, sınır çizgisini önemli oranda değiştirecek bir etkiye sahip olmayacağı, ancak destekleyen ya da güçlendiren unsurlar olacağı kabul edilmektedir.¹⁴⁵ UAD, Ukrayna - Romanya Davası Kararı’nda tarafların yasal (*legitimate*) ‘güvenlik’ mülahazalarının, nihai sınır belirlenmesinde bir rol oynayabileceğini ama bu uyuşmazlıkta geçici sınırın tarafların yasal ‘güvenlik’ mülahazalarına tam olarak saygılı durumda olduğunu belirterek değişiklik yapılmasına gerek olmadığını belirtmiştir.¹⁴⁶

Devlet uygulamalarında, ‘güvenlik’ mülahazalarının sınırlandırmada dikkate alındığına ilişkin örnekler bulunmaktadır. 1988 tarihli İsveç-SSCB Anlaşmasında,¹⁴⁷ İsveç’in ulusal savunmasında önemli

¹⁴² Acer, op., cit., s. 312-313.

¹⁴³ Teorik olarak, seyrüseferin kıta sahanlığı kurumu ile pek ilgisi bulunmamaktadır. 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi md. 3 ve 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi md. 78(1) şunu belirtmektedir: Sahil devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, bu sahanın üstünde bulunan suların ve onun da üzerindeki hava sahasının statüsünü etkilemez.

¹⁴⁴ Oxman, op., cit., s. 22-24.

¹⁴⁵ Kuzey Denizi Davaları kararı, I.C.J. Reports 1969, op., cit., par. 188; Libya-Malta Davası kararı, I.C.J. Reports 1985, op., cit., par. 51. Gine-Gine-Bissau Davası kararı, Guinea/Guinea-Bissau Case, op., cit., s. 302, par. 124; İngiltere-Fransa Davası kararı, Anglo-French Case, op. cit., par. 188. Bu konuda bir değerlendirme için bkz., D.A. Colson, ‘The United Kingdom-France Continental Shelf Arbitration’, American Journal of International Law, Vol. 72, 1978, s. 103. Örneğin, İngiltere-Fransa davası, Anglo-French Case, op. cit., par. 182.

¹⁴⁶ I.C.J. Reports 2009, op. cit., par. 202-204. Ayrıca bakınız, I.C.J. Reports 1985, op., cit., s. 42, par., 51.

¹⁴⁷ “Report Number No. 10-9”, International Maritime Boundaries, Vol. II, op. cit., s. 2057.

bir yere sahip olan *Gotland Adası* sınırın yerinin belirlenmesinde etkili olmuştur. 1980 tarihli Norveç - İzlanda Anlaşması'nda,¹⁴⁸ Norveç, güvenlik mülahazaları nedeniyle İzlanda'nın 200 millik münhasır ekonomik bölgesini kabul etmiştir.

Özet olarak, bu yargı kararları ve devlet uygulamalarına göre, *güvenlik* faktörü, geçici sınırlandırma çizgisinin, iki devlet arasındaki mesafe de dikkate alınarak, hakkaniyete uygun bir şekilde değiştirilmesine neden olmaktadır.¹⁴⁹ Bu çerçevede, Doğu Akdeniz'de diğer sahilدار ülkelerle yapılacak sınırlandırmada, hem Türkiye'nin hem de KKTC'nin güvenlik mülahazaları belirlenecek sınır çizgisinin yerini etkileyecektir. Bu bakımdan, 'güvenlik' Doğu Akdeniz'de 'ilgili durum' oluşturmaktadır.

(2) Politik Faktörler

Sınırlandırmanın bir yönü daima politiktir¹⁵⁰ ama deniz sınırlarının yerinin belirlenmesinde politik faktörün etkisini ayırt etmek zor bir iştir. Birleşmiş Milletler Şartının¹⁵¹ temel ilkelerinden olan 'devletlerin egemen eşitliği' ilkesi gereği, her devletin deniz yetki alanı konusundaki hakkı eşittir. Aynı durumda olan hiçbir devletin diğerinden daha büyük deniz yetki alanına sahip olma hakkı yoktur.¹⁵² Bununla birlikte, UAD'nin Malta-Libya Kararı'nda¹⁵³ belirtildiği gibi, "eşit hak sahipliği, *ipso jure* ve *ab initio*, sahil devletlerine 'eşit deniz alanı' vermesi anlamına gelmez." Bu nedenle, sınırlandırmaya politik faktörün etkisi beklendiği kadar değildir. Yargı kararlarında, özellikle adaların statüsü konusunda politik faktör dikkate alınmaktadır. Örneğin, İngiltere - Fransa Davası'nda, Kanal Adaları'nın politik statüsü¹⁵⁴ coğrafi konumuyla da birleşerek sınırlandırmayı etkileyen 'ilgili durum' ol-

¹⁴⁸ "Report Number No. 9-4", International Maritime Boundaries, Vol. II, op. cit., s. 1755.

¹⁴⁹ Faraj Abdullah Ahnish, The International Law of Maritime Boundaries and the Practice of States in the Mediterranean Sea, Clarendon Press, Oxford, 1993, s. 100.

¹⁵⁰ Oxman, op. cit., s. 3.

¹⁵¹ Birleşmiş Milletler Andlaşması Md. 2/1.

¹⁵² Anderson, Modern Law of the Sea, Selected Essays, op. cit., s.392.

¹⁵³ I.C.J. Reports 1985, op., cit., par. 54.

¹⁵⁴ Mahkeme Kanal Adaları'nı, yarı-bağımsız ve Fransa'nın karşısında kendi kıta sahanlığı hakkı olan bir ada olarak değil de sadece Birleşik Krallığa bağlı bir ada olarak değerlendirmiştir. Anglo - French Case, op., cit., par. 190.

muş ve daire (çember) içine alma çözümüne neden olmuştur.¹⁵⁵ Yine politik faktörlerin¹⁵⁶ dikkate alındığı, 1982 tarihli Avusturya-Fransa Anlaşması¹⁵⁷ ve 1980 tarihli İzlanda - Norveç Anlaşması¹⁵⁸ gibi, bazı anlaşmalar vardır.

Özetle, yargı kararlarında, politik faktörler dikkate alınmakta ve devlet uygulamalarında politik değerlendirmeler sınırlandırma yapılması konusunu ve bu yöndeki görüşmeleri etkilemektedir.¹⁵⁹

Bu çerçevede, Doğu Akdeniz'deki durum değerlendirildiğinde, Kıbrıs'ın siyasi statüsü ve buna bağlı olarak KKTC'nin durumu politik faktör olarak 'ilgili durum' oluşturmaktadır. Kıbrıs'ın egemenliğini GKRY'nin tek başına temsil etmesi esasına dayalı bir sınırlandırma hakkaniyete uygun olmayacaktır.

(3) Ekonomik Faktörler

Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramlarının asıl varlık sebebinin bu doğal kaynaklar üzerinde kıyı devletine münhasır haklar sağlamak olduğu hatırlanırsa, ilgili durumlardan biri de 'ekonomik faktörler', bu bağlamda 'doğal kaynaklar'dır. Münhasır ekonomik bölge sınırlandırması söz konusu olduğu zaman akıntılar ve rüzgâr enerjisi gibi doğal unsurlar da bu faktörler arasında yer almaktadır. Doğal kaynakların ekonomik değeri tarafların gözünde çok önemlidir¹⁶⁰ ve bu ikili anlaşmalara yansımaktadır. Diğer taraftan, varlığı bilinen doğal kaynakların sınırlandırmada dikkate alınacağı yargı kararlarında da kesin bir biçimde kabul edilmiştir. Bu faktör-

¹⁵⁵ Anglo-French Case, op., cit., par. 198.

¹⁵⁶ Bir devletin egemenlik ve ulusal çıkarları ile ilgili alanları genişletmeye yönelik deniz alanlarını sınırlandırma anlaşması yapma arzusu çoğu zaman uyumsuzluğa yol açar. Bu nedenle, taraflar bakımından uyumsuzluktan kaçınmak anlaşmaya varmak için birincil amaç ise, uyumsuzluk ortaya çıkaracak bir sınır çizgisi önermezler. Oxman, op., cit., s. 13-14.

¹⁵⁷ Anlaşma'da, Fransa, Avustralya'nın eşit uzaklık çizgisini belirlemek maksadıyla 125 mil açığındaki Middleton Resifini referans nokta olarak kullanmasına izin vermiştir. "Report Number No. 5-1", International Maritime Boundaries, Vol. I, op. cit., s. 904.

¹⁵⁸ Anlaşma'da Norveç, capelin balıkları üzerinde doğabilecek bir uyumsuzluktan kaçınmak maksadıyla İzlanda için 200 millik bir alanı kabul etmiştir. "Report Number No. 9-4", International Maritime Boundaries, Vol. II, op. cit., s. 1755.

¹⁵⁹ Evans, op. cit., s. 160.

¹⁶⁰ Ibid., s. 198-199.

ler canlı türler olabileceği gibi madenler ve diğer mineral kaynaklar olabilmektedir. Örneğin, Grönland - Jan Mayen Davası'nda, balıkçılık bölgesinin sınırlandırılmasında mahkeme 'ortay hattı' ekonomik faktörü dikkate alarak düzeltmiştir.¹⁶¹ Bölgedeki mevcut doğal kaynakları bariz bir biçimde orantısız paylaştıran bir sınırlandırma çizgisi hakkaniyete uygun bir sınır olarak kabul edilemeyecektir.¹⁶²

Devlet uygulamalarında ekonomik faktör doğrudan sınırın yerini etkilemese de bazı anlaşmalarda etkin olduğu görülmektedir. 1969 tarihli Katar-BAE Anlaşması¹⁶³ ile belirlenen sınır çizgisi *al-Bunduq* petrol alanını ile çıkaracak şekilde çizilmiştir. 1958 tarihli Bahreyn - Suudi Arabistan Anlaşması¹⁶⁴ ile belirlenen sınır çizgisi petrol alanı ile çıkaracak şekilde çizilmiştir. 1988 tarihli İsveç - SSCB Anlaşması¹⁶⁵ balıkçılık alanı konusuna tipik bir örnek teşkil etmektedir. 1978 tarihli Hollanda - Venezüella Anlaşması¹⁶⁶ ile sınır Hollanda'nın potansiyel hidrokarbon rezervi olan *Aruba* üzerindeki egemenliğini koruyacak şekilde çizilmiştir. 1989 tarihli Trinidad Tobako - Venezüella Anlaşması¹⁶⁷ ile *Kolumbus Kanalı* üzerindeki eşit uzaklık çizgisi mevcut petrol yatağının bütünlüğünü koruyacak şekilde modifiye edilmiştir.

Yukarıdaki örneklerin dışında, devlet uygulamaları bu alanda iki esnek çözüm getirmiştir. İlk çözüm, sınır aşan petrol dâhil doğal kaynak yatakları ile ilgili '*ortak rezerv anlaşması (common deposit clause)*'¹⁶⁸ oluşturulmasıdır. Bu 1999 tarihli Eritre -Yemen Tahkimin-

¹⁶¹ I.C.J. Reports 1993, op. cit., s. 72, par. 76. Bununla birlikte, Mahkeme sosyo-ekonomik faktörleri dikkate almamıştır. I.C.J. Reports 1993, op. cit., s. 74, par. 80.

¹⁶² Kanada-Fransa Davası, Canada/France Arbitration, op. cit., s. 1173, par. 84; Jan Mayen Davası, I.C.J. Reports 1993, par. 73 - 74; Eritre-Yemen Davası, The Eritrea/Yemen arbitration (second phase), op. cit., par. 62- 63 ve 74.

¹⁶³ "Report Number No. 7-9", International Maritime Boundaries, Vol. II, op. cit., s. 1541.

¹⁶⁴ "Report Number No. 7-3", International Maritime Boundaries, Vol. II, op. cit., s. 1489.

¹⁶⁵ Bu anlaşmada balıkçılık temel bir sorundu. "Report Number No. 10-9", International Maritime Boundaries, Vol. II, op. cit., s. 2957.

¹⁶⁶ "Report Number No. 2-12", International Maritime Boundaries, Vol. I, op. cit., s. 615.

¹⁶⁷ "Report Number No. 2-13(2)", International Maritime Boundaries, Vol. I, op. cit., s. 655.

¹⁶⁸ Bir petrol rezervi işleten sahil devleti, benzer bir rezervi işleten diğer sahil devletinin rezervinin sınırı geçerek kendi tarafına akmasına neden olabilecektir. Bu durumu önlemek için, bir çok deniz sınırı oluşturan sözleşmelerde sınır aşan re-

de¹⁶⁹ hayata geçirilmiştir. 1965 tarihli Norveç-Birleşik Krallık Anlaşması¹⁷⁰ ve 1974 tarihli İran -BAE Anlaşması¹⁷¹ diğer iki örnektir. İkinci çözüm, '*ortak işletme (joint development)*' kurulmasıdır. Bu kapsamda, anlaşmalar iki gruba ayrılır. Birinci grup, deniz sınırları belirlenmiş alanlarla ilgilidir. Bu alanlarda, taraflar sınır çizgilerini de içine alan bir '*ortak işletme alanı (joint development zone)*' kurarlar. Tipik örneği 1981 tarihli Norveç- İzlanda Anlaşması¹⁷² ile kurulan ortak işletme alanıdır. İkinci grup ise, sınırlandırmanın yapılmamış veya yapılamamış olduğu alanlarla ilgilidir. Bu alanlarda taraflar sınırlandırma yapmadan ve içinde ortak işletme yapabilecekleri '*ortak işletme alanı (joint development zone)*' kurarlar. 1974 tarihli Japonya- Güney Kore Anlaşması¹⁷³ buna iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Bu çerçevede, Doğu Akdeniz değerlendirildiğinde, uzun süredir çözülemeyen Kıbrıs uyuşmazlığı çözülmeden GKRY tarafından bu uyuşmazlığın denize yayılmasından kaynaklı deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığının çözülmesi mümkün görülmemektedir. Bu nedenle, bölgede varlığı keşfedilen doğal kaynakların sahildevletleri arasında hakkaniyete uygun paylaşımını sağlayan bir çözüm bulununcaya kadar, yukarıda belirtilen '*ortak işletme*' uygulaması da bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, KKTC Cumhurbaşkanı Sn. Derviş Eroğlu'nun, Kıbrıs'ta Türkler ve Rumlar'ın, petrol ve doğalgaz çıkarımı konusunda işbirliği yapmaları yönündeki önerisi¹⁷⁴ de dikkate alınması gereken ve bölgedeki 'ilgili duruma' atıf yapan bir öneridir.

zervleri işletmeye yönelik işbirliğini sağlamak amacıyla 'ortak rezerv klozu'na yer verilmiştir.

¹⁶⁹ The Eritrea/Yemen arbitration (second phase), op. cit., s. 998-999, par. 89.

¹⁷⁰ "Report Number No. 9-15", International Maritime Boundaries, Vol.II, op. cit., s. 1879.

¹⁷¹ "Report Number No. 7-8", International Maritime Boundaries, Vol.II, op. cit., s. 1533.

¹⁷² "Report Number No. 9-4", International Maritime Boundaries, Vol.II, op. cit., s. 1755.

¹⁷³ "Report Number No. 5-12", International Maritime Boundaries, Vol.I, op. cit., s. 1073.

¹⁷⁴ Derviş Eroğlu, "Açış Konuşmaları", Yaşam ve Stratejik Kaynaklar Açısından Kıbrıs, op. cit., s.19.

E. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırlandırılması

1. Genel Olarak

Doğu Akdeniz'de sahildevletleri arasında yapılacak kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırması, karşılıklı sahildevletleri arasındaki mesafenin darlığı¹⁷⁵ nedeniyle tek bir deniz sınırı ile yapılabilecektir. Bu kapsamda, en başta Prof. Dr. Sertaç H. Başeren olmak üzere çeşitli uzmanların bölgeye ilişkin sınırlandırma haritaları mevcut olmakla birlikte, bu çalışmada sınırlandırma haritası belirlemek yerine, sınırlandırmanın hangi ilkeler çerçevesinde yapılması gerektiği üzerinde durulacaktır.

Burada öne çıkan iki önemli konu vardır. Bunlardan ilki, Türkiye ile sınırları karşı karşıya olan ve sınırlandırma yapılacak kıyıdaş ülkelerin belirlenmesidir. İkincisi, sınırlandırmada uygulanacak hukuk kuralları ve bu çerçevede uygulanacak metottur.

Sahildevletleri arasında deniz alanlarının sınırlandırması, ya kıyıları bitişik devletler arasında ya da kıyıları karşı karşıya bulunan devletler arasında yapılmaktadır. Türkiye açısından Doğu Akdeniz'e bakıldığında, her iki durumun da sözkonusu olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin, Suriye ile sınırlandırmaya konu olabilecek hem bitişik hem de karşı karşıya olan kıyıları; diğer devletlerle ise sadece karşı karşıya kıyıları mevcuttur. Burada önem arz eden husus, Türkiye'nin, kıyıları karşı karşıya bulunup da sınırlandırma yapacağı devletleri nasıl belirleyeceğidir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye muhtemel münhasır ekonomik bölge sınırlarını düşey hatlarla kısıtlı sayıda ilgili kıyı ile kıyıdaş devlet seçilmesi anlamında minimalist bir yaklaşımla belirlemiştir. Öncelikle bu anlayıştan vaz geçilip, düşey hatlar yerine, maksimalist bir yaklaşımla diagonal hatlarla sınırlandırmaya konu kıyı ve kıyıdaş devletlerin belirlenmesi yoluna gidilmelidir. Çünkü sınırlandırmaya konu ya da diğer tarafın kıyılarına bakan kıyıların mutlaka bölgeyi ya da diğer kıyıları dik görmesi gerekmekte, çapraz bir şekilde görmesi de yeterli olmaktadır¹⁷⁶. Bu çerçe-

¹⁷⁵ Kuzey - güney kıyıları arasındaki mesafe, en uzun olduğu noktada yaklaşık 324 mildir.

¹⁷⁶ Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarını Sınırlandırılması ve Türkiye",

de Türkiye açısından, doğuda, Suriye'nin yanında Lübnan'ın, batıda ise Mısır'ın yanında Libya'nın da sınırlandırma yapılacak kıyıdaş ülke olarak hesaba katılması doğru olacaktır.

Sınırlandırmada uygulanacak hukuk kuralları ve sınırlandırma metodu yukarıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.¹⁷⁷ Bu çerçevede, Doğu Akdeniz'de sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırması, '*hakkaniyete uygun*' çözüme ulaşmak maksadıyla, bölgedeki bütün '*ilgili/özel durumlar*' dikkate alınarak uluslararası hukuka uygun olarak '*anlaşma*' ile yapılacaktır. Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına uygulanacak metoda ilişkin uluslararası sözleşmelerde açık bir hüküm olmamakla birlikte, yukarıda zikredilen yargı kararları ve devlet uygulamaları bize iki, hatta bazen üç aşamalı bir sınırlandırma sürecinin hayata geçirilmesine yönelik bir eğilim olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede, ilk aşamada, karşılıklı kıyılar arasında '*ortay hat*' ihdas edilmesi; ikinci aşamada, bu çizginin düzeltilmesine olan ihtiyaç '*ilgili/özel durumlar*' çerçevesinde değerlendirilmesi ve üçüncü aşamada da, bunun '*hakkaniyete uygun olmayan sonuca*' neden olup olmadığının test edilmesi uygun olacaktır.

Sınırlandırmanın belirli bir hukuksal çerçeve içerisinde, çoğunluğu coğrafi unsurlardan oluşan ve yukarıda özetlenen '*ilgili/özel durumların*' dikkate alınarak yapıldığı ve bu çerçeveye göre coğrafi unsurların sınırlandırma çizgisini temel olarak belirlediği, diğer ilgili unsurların (coğrafi olmayan) ise, hakkaniyet sağlanması açısından bu sınır üzerinde kısmi etkiler sağladıkları ortaya konmuştur.¹⁷⁸ Bu bakımdan Doğu Akdeniz'deki sınırlandırmada coğrafyanın üstünlüğünün kesinleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁷⁹ Coğrafyanın işaret ettiği husus ise kıyılardır. Sınır çizgisinin yerinin ve güzergâhının belirlenmesinde kıyıların durumu ve uzunluğu önem taşımaktadır. Bu bölgedeki sınırlandırmada önem taşıyan bir başka konu adaların varlığıdır. Özellikle Yunanistan'a ait adalar ve tek başına bir ada olarak Kıbrıs'ın durumu yukarıda incelenmiştir. Sınır çizgisi belirlenirken bunlar hesaba katılmalıdır.

Deniz Hukuku Sempozyumu, Dz. K.K.lığı, Ankara, 2004, s. 3-15.

¹⁷⁷ Bkz., supra., s. 10 vd.

¹⁷⁸ Acer, Deniz Hukuku Sempozyumu, op., cit., s. 3-9.

¹⁷⁹ Başeren, Stratejik Araştırmalar, op., cit., s. 166.

Sınırlandırmanın belirtilen temel aşamaları takip edilirken, Türkiye açısından sınırlandırma yapılacak Doğu Akdeniz'i gösterdikleri farklı coğrafi özelliklere göre üç ayrı bölgeye ayırarak ele almak doğru olacaktır. Coğrafi açıdan farklı bölgelerin ayrı ayrı ele alınması, uluslararası yargı kararlarında kabul edilip uygulanmış bir yöntemdir.¹⁸⁰ Aşağıdaki incelememizde Türkiye açısından Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırması üç ayrı bölgede değerlendirilecektir. Birinci bölge; Türkiye, Suriye, Lübnan ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölgedir. İkinci bölge; Türkiye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölgedir. Üçüncü bölge ise; Türkiye, Yunanistan, Libya, Mısır, KKTC ve GKRY kıyılarının bulunduğu bölgedir.

2. Birinci Bölge

Bu bölgede Türkiye ile Suriye ve Lübnan arasındaki deniz alanlarının sınırlandırması sözkonusudur. Türkiye ile Suriye kıyıları bitişik olan iki ülke olması nedeniyle, bu bölgedeki sınırlandırma 'deniz yan sınırının belirlenmesi' şeklinde olacaktır ve sadece kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının değil, aynı zamanda karasularının sınırlandırılmasını da kapsamaktadır. Kıyı şekilleri benzer ve uzunlukları birbirine yakın ve bitişik iki devlet arasındaki karasularının yan sınırı, kıyının genel doğrultusuna dik (perpendicular) bir çizgi yani *eşit uzaklık* çizgisi sınır olarak kabul edilmelidir.¹⁸¹ Kuzey-güney istikametinde uzanan kıyıya dik olarak belirlenecek 12 mil¹⁸² genişliğindeki karasuları sınırının bittiği yerden kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırı başlayacaktır. Ancak, bölgede karasularından sonraki bu çizgiyi etkileyecek yani eşit uzaklık çizgisini Türkiye lehine kaydırmayı (düzeltmeyi) haklı çıkartacak bir coğrafi faktör söz konusudur. Türkiye - Suriye kara sınırının denizle birleştiği

¹⁸⁰ Acer, Deniz Hukuku Sempozyumu, op., cit., s. 3-11.

¹⁸¹ Kıyıları bitişik ya da karşılıklı devletler arasında karasularının sınırlandırılması 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Md. 15'de düzenlenmiştir. Easasen 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi Md. 12'nin bir tekrarı mahiyetinde olan ve günümüzde uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline gelen bu hükme göre, 'tarihi haklar' veya 'özel durumlar'ın varlığı 'eşit uzaklık' çizgisini esas alan sınırlandırma dışında bir sınırlandırma da yapılabilecektir. Diğer bir deyişle, 'sınırlandırılacak bölgede 'özel durum' varsa 'eşit uzaklık' metodu uygulanmayacaktır. Caflisch, op., cit., s. 441.

¹⁸² Akdeniz'de hem Türkiye'nin hem de Suriye'nin karasuları genişliği 12 mildir.

noktanın kuzeyinde kıyı doğrultusunun sürekli denize doğru bir çıkıntı yapması eşit uzaklık çizgisinin Türkiye'ye daha fazla deniz alanı bırakacak şekilde kaydırılmasını gerektirecektir. Son olarak, Türkiye - Suriye deniz yan sınırının tam olarak hangi noktada son bulacağı ise, bölgedeki ilgili ülkelerin yani Türkiye, Suriye, KKTC, GKRY ve Lübnan'ın birlikte yapacağı bir sınırlandırma ile belirlenmelidir. İşte burada, karşılıklı kıyıların olması nedeniyle Türkiye ile Lübnan arasında bir sınırlandırma anlaşması mümkün görülmektedir (Bkz. Harita 5). Haritadan da görüleceği gibi, Türkiye'nin Lübnan kıyılarına bakan kıyıları esas alınarak ve *ortay hat* metodu uygulanarak bu sınırlandırma yapılabilecektir.

Harita 5¹⁸³: Türkiye-Lübnan tasviri muhtemel münhasır ekonomik bölge sınırlandırması

3. İkinci Bölge

Bu bölge Türkiye ve KKTC'nin karşılıklı kıyılarının mevcut olduğu bölgedir. Bu bölgenin sınırlandırılması Türkiye ile KKTC arasında 21 Eylül 2011 tarihinde imzalanan 'Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma' ile yapılmıştır. Anlaşmada yirmi yedi coğrafi koordinat verilerek sınırlandırma çizgisi tarif edilmiş, bu çizginin doğu ve batı uçları açık bırakılarak gelecekte ilgili taraflar arasında

¹⁸³ Bu harita Dr. Cihat Yayı tarafından üretilen haritadan esinlenerek yapılmıştır. Bkz. Yayı, Bilge Strateji, op. cit, s. 49, şekil 23.

yapılacak anlaşmalara bağlanmış (Md.1) ve bir anlamda konu Kıbrıs meselesinin çözümüyle irtibatlandırılmış, sınırlandırma çizgisinin üzerinde bulunabilecek doğal kaynak rezervlerinin işletilmesi için Tarafların görüşmeler yapması hükme bağlanmıştır (Md. 3). Anlaşmanın ilgili hükümleri ile sınırlandırma çizgisinin konumu ve güzergahı incelendiğinde, buradaki sınırlandırmanın yukarıda belirtilen esaslar çerçevesinde bu iki devlet arasında karşılıklı kıyıların konumu ve uzunluğu¹⁸⁴ esas alınarak yapıldığı görülmektedir. Sınırlandırmaya ilk aşamada, karşılıklı bu kıyılar esas alınıp 'ortay hat'ın belirlenmesiyle başlandığı; ikinci aşamada, bu hattın üzerinde değişiklik yapıp yapılmayacağı, yapılacaksa ne kadar yapılacağı '*ilgili/özel durumlar*' teşkil eden '*oransallık*'¹⁸⁵ esasında değerlendirildiği ve belirlenen ortay hat üzerinde Türkiye lehine bir düzeltme yapıldığı anlaşılmaktadır.

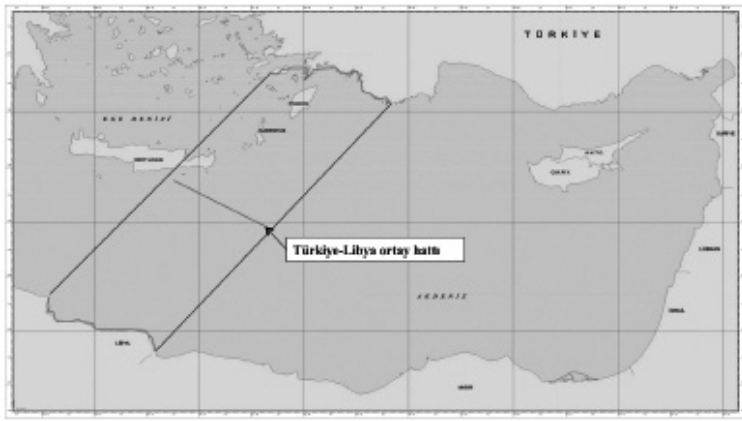
4. Üçüncü Bölge

Kıbrıs'ın batısında yer alan bu bölgedeki sınırlandırmanın tarafları çoktur. Türkiye açısından bakıldığında, bu bölgede Türkiye'nin sınırlandırma anlaşması yapması gereken ülkeler, başta Kıbrıs Adası (GKRY ve KKTC) olmak üzere, bölgedeki adaları nedeniyle Yunanistan, karşı kıyıları nedeniyle Mısır ve Libya'dır. Yunanistan bölgenin Ege Denizi ile sınırını teşkil eden Girit, Çoban, Kerpe ve Rodos adaları ile Meis ve etrafındaki adacıklardan dolayı sınırlandırmaya taraftır. Mısır anakarasının Türkiye'nin Akdeniz kıyıları ile tam karşıt olması ve aradaki mesafenin iki ülkenin teorik olarak sahip olabileceği toplam münhasır ekonomik bölge genişliği olan 400 milden daha az olması nedeniyle bölgede sınırlandırmaya taraf durumdadır. Diğer taraftan, Libya da Mısır sınırından Derne'ye kadar olan kıyıları ile Türkiye'nin Deveboynu Burnu'ndan itibaren doğuya uzanan kıyılarının karşılıklı

¹⁸⁴ Bölgede yapılacak sınırlandırmaya esas olacak KKTC'nin Türkiye'ye bakan kıyılarının uzunluğu yaklaşık 192,5 km, Antalya Gazipaşa açıklarından itibaren doğuya doğru Akıncı Burnu'na kadar olan Türkiye kıyılarının uzunluğu ise yaklaşık 354 km. olduğu görülmektedir. Acer, Deniz Hukuku Sempozyumu, op., cit., s. 3-14 - 3-15; Yusuf Aksar, "Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı", 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler, S. 2, Aralık-Ocak-Şubat 2012-2013, s. 234.

¹⁸⁵ * Dr. Cihat Yayı tarafından üretilmiştir. Bkz., supra., s. 18.

olması nedeniyle sınırlandırmaya taraf durumdadır (*Harita -6*).¹⁸⁶ Bunun için, yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye'nin bugüne kadar uyguladığı düşey hatlarla sınırlandırılacak bölge ve ilgili kıyıdaş devlet belirleme tutumunu değiştirerek, GKRY'nin yaptığı gibi diagonal hatlarla sınırlandırılacak alan ve ilgili kıyıdaş devlet belirleme tutumunu benimsemelidir.

Harita 6¹⁸⁷: Türkiye-Libya tasviri muhtemel münhasır ekonomik bölge sınırlandırması

Bu bölgede yapılacak sınırlandırmaya, ilk aşamada, Anadolu'nun ilgili kıyıları ile Mısır, Libya ve Kıbrıs Adası'nın ilgili kıyıları arasında çizilecek *ortay hat* ile başlamak, sonra da *ilgili/özel durumlar* dikkate alınarak, gerekirse *ortay hat* üzerinde değişiklikler yapmak hakkaniyete uygun bir sınırlandırmaya ulaşmak açısından gerekli görülmektedir. Bu çerçevede ilk olarak Türkiye ile GKRY arasında sınırlandırmaya konu olacak bölge ele alındığında, ilk incelenecek husus, iki tarafın karşılıklı kıyılarının konumu ve uzunluğudur. Türkiye'nin ilgili kıyıları, Antalya Gazipaşa'dan Muğla Deveboynu Burnu'na kadar uzanmaktadır. Bu iki nokta arasındaki Türkiye'nin gerçek kıyı uzunluğu 656 mildir. Buna karşılık, GKRY'nin batı kıyılarının gerçek uzunluğu 32 mildir. Türkiye'nin cephe olarak yaklaşık 10 kat daha uzun ilgi-

¹⁸⁶ Yaycı, Bilge Strateji, op., cit., s. 46-47.

¹⁸⁷ Bu harita Dr. Cihat Yaycı tarafından üretilen haritadan esinlenerek yapılmıştır. Bkz. Yaycı, Bilge Strateji, op. cit., s. 48, şekil 22.

li kıyılarının, yukarıda incelenen yargı kararlarında da belirtildiği gibi, bölgede mevcut 'ilgili/özel durumlar'lardan birini oluşturduğu görülecektir. Dolayısıyla sınırlandırmayı doğrudan etkileyecek bu kıyı uzunlukları ve buna bağlı verilecek münhasır ekonomik bölge alanları arasındaki oran iki taraf kıyıları arasında belirlenecek ortay hattın yerinin kaydırılmasında belirleyici olacaktır. Türkiye lehine yapılacak bu kaydırmayı etkileyecek başka bir faktör daha vardır, o da '*kapatmama (non-encroachment)*' ilkesidir. Yani Doğu Akdeniz'de en uzun kıyıya sahip Türkiye'nin bölgedeki kıyılarının yakınındaki deniz alanını bir başka devlete vermek hakkaniyete uygun olmayacaktır. Ayrıca, bölgedeki önemli su yolu Süveyş Kanalı'na ulaşımın engellenmemesi ve bölgenin en önemli limanlarından olan Antalya ve özellikle Mersin limanlarının önünün kapanmaması gerekir. Bu bakımdan, Türkiye'nin açık deniz alanlarına azami erişiminin kesilmemesi için ortay hattının Türkiye sahillerinin önünü açacak şekilde doğuya doğru 32° 16' 18" D boylamına doğru çekilmesi hakkaniyet ilkeleri ile de uyumlu olacaktır¹⁸⁸.

Türkiye ile Mısır'ın karşılıklı kıyı şekilleri benzer ve kıyı uzunlukları birbirine yakındır. Bu bakımdan, sınırlandırmaya konu bölgede iki ülkenin kıyıları arasındaki *ortay hattın* sınırlandırma çizgisi olmasını haklı çıkartmayacak bir *ilgili/özel* durum yoktur. Bu bakımdan Türkiye ile Mısır arasındaki sınırlandırma 32° 16' 18" D boylamının batısında kalan alanda karşılıklı kıyı cepheleri esas alınarak saptanacak *ortay hattının* izlenmesi suretiyle gerçekleştirilmelidir¹⁸⁹.

Türkiye ile Libya'nın karşılıklı kıyılarına bakıldığında, esasen, *Harita 6'da* gösterildiği üzere Türkiye'nin Marmaris, Fethiye ve Kaş kıyıları ile Libya'nın Derne, Tobruk ve Bordiya kıyılarının karşılıklı kıyıları olması sebebiyle her iki ülke arasında bir sınırlandırma anlaşması akdedilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, karşılıklı kıyıları esas alınarak oluşturulacak *ortay hat*, güneyde, yukarıda belirtilen Türkiye ile Mısır arasında çizilecek ortay hattın kuzey ucu ile, kuzey de ise, aşağıda belirtilen Türkiye ile Yunanistan arasında yapılacak anlaşmayla belirlenecek ve kuzeyde Ege Denizi'nde Yunanistan ve Türkiye arasında ana karalar esas alınarak hakkaniyet ilkeleri çer-

¹⁸⁸ Başeren, Stratejik Araştırmalar, op. cit., s. 168.

¹⁸⁹ Ibid., s. 169.

çevesinde oluşturulacak sınırın¹⁹⁰ devamı şeklindeki hattın güney ucu ile birleşecektir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınıra gelince, bu bölgedeki sınırı asıl belirleyecek olan unsur, Yunanistan'ın iddiasının aksine, iki ülkenin anakara coğrafyasıdır. Bölgede, diğer faktörlerin yanında özellikle Yunanistan'a ait ada ve adacıkların ilgili/özel durum oluşturdıkları dikkat çekmektedir. Bu kapsamda, bölgeye bakan Türkiye'nin Anadolu kıyıları ile Yunanistan anakarası arasında çizilecek *ortay hattın*, Girit ile Kaşot arasından geçecek Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de belirlenecek kıta sahanlığı/münhasır ekonomik bölge sınırının güney ucundan başlayarak, yine yukarıda belirtilen Libya ile Türkiye arasındaki sınırın kuzey ucu ile birleşmesi hakkaniyete uygun bir yaklaşım olacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Doğu Akdeniz'i de içine alan Orta Doğu bölgesinde¹⁹¹ uzun yıllardır çözülemeyen sorunlara son yıllardaki enerji keşifleriyle yeni bir unsur daha eklenmiştir: *Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynaklarının çıkarılması ve paylaşımı sorunu*. Bu sorun bünyesinde avantaj ve dezavantajı birlikte taşımaktadır. Avantajı, hidrokarbon kaynaklarının belirlenmesi ve işletilmesi bağlamında yapılacak işbirliğinin, bölgede müzminleşmiş sorunların çözümüne de katkı sağlayacak olmasıdır. Dezavantajı ise mevcut sorunların daha da derinleşmesi riskidir.

Doğu Akdeniz'deki paylaşım sorunu sadece hukuki bir mesele değildir. Konunun siyasi, ekonomik ve güvenlik boyutları da vardır. Hukuk kuralları çerçevesinde yapılacak sınırlandırma anlaşmalarının arkasında bölgede oluşturulacak dengeler içinde sahip olunması gereken güç önemlidir. Türkiye son dönemde bölgede oluşan dengeler içinde yalnız kalmıştır. Bu bakımdan Türkiye'nin, aleyhine oluşan bölgedeki güç dengesini, İsrail ve Mısır gibi Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımı ile ilgili sorunlarda etkisi olabilecek ülkelerle ilişkilerini gözden geçirerek, yeniden Türkiye lehine kurması

¹⁹⁰ Ege Denizi'nde yapılacak bir muhtemel kıta sahanlığı sınırlandırmasının ana esasları için bkz., Doğru, op. cit., s. 118-121.

¹⁹¹ Dursun Yıldız, Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu, İstanbul, Bizim Yayınlar Kitapevi, 2008, s. 21.

faydalı olacaktır. Nitekim bu yönde bazı işaretler de ortaya çıkmaya başlamıştır. *“Yeni yıla Ortadoğu yepyeni bir güç dengesi ile girdi ... Belli ki Ankara bu stratejik okumayı yapıyor ... Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç da geçtiğimiz hafta bu fitili ateşledi: ‘Mısır ile süratle ilişkilerimizi sağlıklı bir zeminde götürmemiz gerekir... Bir ülkenin dış politikasını o ülkenin milli çıkarları belirler. Darbelere karşıyız. Ama Türkiye’nin çıkarları için (Mısır’a yönelik) yeni adım atmamız gerekebilir.’”*¹⁹² Bu politika değişikliği, Doğu Akdeniz’den çıkarılacak hidrokarbon kaynaklarının dünya piyasasına özellikle de AB ülkelerine ulaştırılmasına yönelik alternatif nakil hattının Türkiye üzerinde geçmesini de temin edecektir. AB’nin de sıcak baktığı bu projeyle, bir yandan AB ile olan ilişkiler gelişecek, diğer yandan da büyük ölçüde Rusya Federasyonu ile İran’a bağımlı olan Türkiye’nin enerji güvenliğine de katkı sağlanmış olacaktır.

Ortadoğu ve bu bağlamda Doğu Akdeniz’de oluşabilecek yeni ortamda, başta hidrokarbon rezervleri olmak üzere diğer kaynakların paylaşımını da temin edecek kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanının sınırlandırması, ‘hakkaniyete uygun çözüme’ ulaşmak maksadıyla, uluslararası hukuka uygun olarak ve başta coğrafi faktörler olmak üzere bütün ‘ilgili/özel durumlar’ dikkate alınarak ‘anlaşma’ ile yapılacaktır. Bu da ancak bölge politikasında ulusal çıkarlarımıza uygun olarak yapılacak değişiklikler sonunda sahildar ülkelerle kurulacak iyi ilişkiler çerçevesinde mümkün olacaktır.

Diğer taraftan yapılan son araştırmalar, özellikle Kıbrıs’ın güneyinde var olduğu iddia edilen hidrokarbon rezervlerinin, sanılanın aksine, kayda değer olmadığını göstermektedir. Buna karşın Kıbrıs’ın batısında, Türkiye’nin muhtemel münhasır ekonomik bölgesindeki bulguların önemli rezervlere işaret ettiği belirtilmektedir. Bu nedenle Türkiye’nin zaman geçirmeden, en azından GKRY-Yunanistan arasında bir sınırlandırma anlaşması yapılmadan, bir münhasır ekonomik bölge ilan etmesi ve buna paralel olarak maksimalist bir yaklaşımla, diagonal hatlarla diğer sahildar devletlerle sınırlandırma anlaşmaları yapılması yönünde girişimler başlatmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

¹⁹² Verda Özer, “Yeni Yılda Türkiye’nin Tercih”, Hürriyet, 3 Ocak 2015, s. 17.

Kaynakça

Kitaplar

- Ahnish Faraj Abdullah, *The International Law of Maritime Boundaries and the Practice of States in the Mediterranean Sea*, Clarendon Press, Oxford 1993.
- Churchill R.R. ve Lowe, A.V., *The Law of the Sea*, Manchester University Press 1999.
- Davutoğlu Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, 57. B., İstanbul 2010.
- Doğru Sami, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahaneliği ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı*, AÜ Basımevi 2001.
- Evans Malcolm D., *Relevant Circumstances and Maritime Delimitation*, Clarendon Press, London 1989.
- Gündüz Aslan, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler*, İstanbul 1994.
- Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, United Nations. New York 2000.
- International Maritime Boundaries*, Ed.: Jonathan I. Charney ve Lewis M. Alexander, Vol. I, Dordrecht 1993.
- International Maritime Boundaries*, Ed.: Jonathan I. Charney ve Lewis M. Alexander, Vol. II, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1993.
- International Maritime Boundaries*, Ed.: Jonathan I. Charney ve Lewis M. Alexander, Vol. III, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague 1997.
- International Maritime Boundaries*, Ed.: Jonathan I. Charney ve Robert W. Smith, Vol. IV, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague 2002.
- International Maritime Boundaries*, Ed.: David A. Colson ve Robert W. Smith, Vol. V, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2005.
- International Maritime Boundaries*, Ed.: David A. Colson ve Robert W. Smith, Vol. VI, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 2011.
- Jayewardene, Hiran W., *The Regime of Islands in International Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Boston 1989.
- Kaya İbrahim, *Uluslararası Hukukta Temel Belgeler*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013.
- Kitticharaisaree Kriangsak, *The Law of the Sea and Maritime Boundary Delimitation in South-East Asia*, Oxford University Press, New York 1987.
- Prescott Victor ve Schofield, Clive, *The Maritime Political Boundaries of the World*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2005.
- Tanaka Yoshifumi, *The International Law of the Sea*, Cambridge University Press, Cambridge 2012.

Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation, Hart Publishing, Oxford 2006.

Weil Prosper, The Law of Maritime Delimitation- Reflections, Grotius Publications Limited, Cambridge 1989.

Yıldız Dursun, Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu, Bizim Yayınlar Kitapevi, İstanbul 2008.

Makaleler

Abdullahzade Cavid, "Doğu Akdeniz'de Mısır'la Antlaşma Şart", Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF Yayın No: 608, Ankara 2013, ss. 337-352.

Acer Yücel, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku", Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013, ss. 307-326.

"Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye", Deniz Hukuku Sempozyumu, D. K. K. lığı, Ankara 2004, ss. 3-15.

Aksar Yusuf, "Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı", 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler, S. 2, Aralık-Ocak-Şubat, 2012-2013, ss. 225- 238.

Aksu Fuat, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye - AB İlişkileri" Yaşam ve Stratejik Kaynaklar Açısından Kıbrıs, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren-Hüseyin Gökçekuş, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara 2014, ss. 159-195.

Anderson David, "Maritime Delimitation: Early British Practice", Modern Law of the Sea, Selected Essays, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2008, ss. 437-455.

"Maritime Boundaries and Limits: Some Basic Legal Principles", Modern Law of the Sea, Selected Essays, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2008, ss. 381-395.

"Recent Decision of Courts and Tribunals in Maritime Boundary Cases", International Maritime Boundaries, Ed.: David A. Colson ve Robert W. Smith, Vol. VI, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 2011, ss. 4119-4138.

Blake Gerald H., "World Maritime Boundary Delimitation: The State of Play", Maritime Boundaries and Ocean Resources, Ed.: Gerald Blake, London 1987, ss. 1-14.

Başeren Sertaç Hami, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Çözüm ve Sondaj Krizi", Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013, ss. 253-306.

"Doğu Akdeniz'de Enerji Siyaseti ve Hukuk", Yaşam ve Stratejik Kaynaklar Açısından Kıbrıs, Yay. Haz.: Başeren, Sertaç Hami - Gökçekuş, Hüseyin, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara 2014, ss. 75-89.

“Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, Stratejik Araştırmalar, 8 (14) Ocak2014, ss. 130-184.

Bowet Derek, “Islands, Rocks, Reefs, and Low-Tide Elevations in Maritime Boundary-Delimitations,” International Maritime Boundaries, Vol. I, Doderecht 1993, ss. 131-152.

Caflich, Lucius, “The Delimitation of Maritime Spaces between States with Opposite and Adjacent Coast”, A Handbook on the Law of the Sea, Ed.: Rene-Jene Dupuy ve DanielVignes,Martinus Nijhoff Publishers, Dodrecht 1991, ss. 426-427.

Caminos Hugo, “Introduction”, Law of the Sea, Ed.: Hugo Caminos, Ashgate 2001, ss. xiv-xxiii.

Charney Jonathan I., “Introduction”, International Maritime Boundaries, Ed.: Jonathan I.Charney ve Lewis M. Alexander , Vol. I, Doderecht 1993, ss. xxiii- 2.

“The Delimitation of Ocean Boundaries”, Ocean Development and International Law,The Journal of Marine Affairs, Vol. 18, Nr. 5, 1987, New York, ss. 497-531.

Colson D.A., “The United Kingdom-France Continental Shelf Arbitration”, American-Journal of International Law, Vol. 72, 1978, ss. 95-112.

Eroğlu Derviş, “Açış Konuşmaları”, Yaşam ve Stratejik Kaynaklar Açısından Kıbrıs,Yay.Haz.: Sertaç Hami Başeren-Hüseyin Gökçekuş, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları,Ankara 2014., ss.11-21.

Onoufriou Toulia, “Cyprus - a Future Energy Hub?”, Policy Brief, German Marschall Funf of United States. http://www.gmfus.org/wpcontent/blogs.dir/1/files/mf/1349894204Onoufriou_CyprusEnergy_Oct12.pdf (e.t.:10 Agustos 2014);

Oxman Bernard H., “Political, Strategic, and Historical Considerations”, InternationalMaritime Boundaries, Ed.: Jonathan I. Charney ve Lewis M. Alexander , Vol. I,Doderecht 1993, ss. 22-40.

Prescott Victor ve Schofield, Clive: “Islands and Rocks and their Role in MaritimeDelimitation”,InternationalMaritime Boundaries, Ed.: David A. Colson ve RobertW. Smith Vol. V, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2005, ss. 3245-3280.

Weil Prosper, “Geographic Consideration in Maritime Delimitation”, International-Maritime Baundaries,Ed.: Jonathan I. Charney ve Lewis M. Alexander , Vol. I,Doderecht 1993, ss. 115-130.

Yaycı Cihat, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Paylaşımı Sorunu ve Türkiye”.<http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-159-2014040713bs-2012-1-1-70.pdf>.

“Türkiye ile Libya Arasında Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması”, DenizHuku-

ku Sempozyumu (24-25 Mart 2011), Ed.: Sami Doğru, Çağ Üniversitesi Yayınları-
No: 18, Adana 2012, ss. 115-124.

Yargı Kararları

Aegean Sea Continental Shelf, I.C.J. Reports, 1978.

Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the Delimitation of the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf between them, Decision of 11 April 2006.

Arbitration Tribunal for the Delimitation of the Maritime Boundary Between Guinea and Guinea-Bissau Award of 14 February 1985, 25 I.L.M. 252.

Arbitration Tribunal for the Delimitation of the Maritime Boundary Between Guinea and Guinea-Bissau, Award of 14 February 1985, Guinea/Guinea-Bissau Case, 25 I.L.M.252. <http://www.jstor.org/stable/pdf/20692951> (e.t.: 03 Mart 2015)

Award of the Arbitral Tribunal in the Second Stage of the Proceedings (maritime delimitation), Eritrea/Yemen, par. 132. http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1160 (e.t.: 15 Ekim 2014)

Case concerning the delimitation of continental shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, (30 June 1977 - 14 March 1978), Anglo - French Case. http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVI-II/3-413.pdf (e.t.: 16 Ekim 2014).

Case Concerning Maritime and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, Merits, Judgment, I.C.J. Report 2001, <http://www.icj-cij.org/docket/files/87/7027.pdf> (e.t.: 15 Ağustos 2014)

Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgment, I.C.J. Reports 1985. <http://www.icj-cij.org/docket/files/68/6415.pdf> (e.t.: 15.10.2014)

Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, I.C.J. Reports 1982.

Court Of Arbitration for the Delimitation of Maritime Areas Between Canada And France: Decision In Case Concerning Delimitation of Maritime Areas (St. Pierre and Miquelon), June 10, 1992, Canada/France Arbitration, 31 I.L.M. 1145 (1992).

Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, I.C.J. Reports 1984.

Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, I.C.J. Reports 1984.

Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, I.C.J. Reports 2009.

Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, I.C.J. Reports 1993.

North Sea Continental Shelf, Judgment, I.C.J. Reports 1969.

Anlaşmalar

Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003.

Agreement between the Government of the Republic of India and the Government of the Kingdom of Thailand on the Delimitation of Seabed, 22 June 1978.

Agreement between the Government of the Kingdom of Thailand and the Government of the Socialist Republic of Vietnam on the Delimitation of Maritime Boundary Between the Two Countries in the Gulf of Thailand, 9 August 1997.

Agreement between the Government of the Kingdom of Belgium and the Government of the France on the Delimitation of Territorial Sea and Continental shelf, 1990.

Agreement between the Government of the Republic of India and the Government of the Kingdom of Thailand on the Delimitation of Seabed, 22 June 1978.

Agreement Concerning the Sovereignty over the Islands of Al- Arabiyah and Farsi and the Delimitation of the Boundary Line Separating the Submarine Areas between the Kingdom of Saudi Arabia and Iran, 24 October 1968.

Agreement between the Government of the Kingdom of Sweden and the Government of the Union of Soviet Socialist Republics on the Delimitation of the Continental Shelf And Fishing Zone and the Soviet Economic Zone in the Baltic Sea, 18 April 1988.

Agreements between Iceland and Norway Establishing Boundaries between Iceland and Jan Mayen, 28 May 1980.

Agreement on Marine Delimitation between the Government of Australia and the Government of the French Republic, 4 January 1988.

Agreement on Settlement of Maritime Boundary Lines and Sovereign Rights over Islands between Qatar and Abu Dabi, 20 March 1969.

Agreement between the Government of Bahrain and the Kingdom of Saudi Arabia- Concerning Delimitation of the Continental Shelf, 22 February 1958.

Agreement between the Government of Trinidad and Tobago and the Government of the Republic of Venezuela on the Delimitation of Marine and Submarine Areas, 4 August 1989.

Agreement between Norway and the United Kingdom Relating to the Delimitation of the Continental Shelf between Two Countries and Protocol, 10 March 1965.

Agreement between Japan and the Republic of Korea Concerning Joint Development of the Southern Part of the Continental Shelf Adjacent to the Two Countries, 30 January 1974.

Agreement between the Government of the State of Israel and the Government of the Republic of Cyprus on Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 December 2010.

Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003.

Delimitation Treaty between the Kingdom of the Nederland and the Republic of Venezuela, 31 March 1978.

Government of Trinidad and Tobago and the Government of the Republic of Venezuela on the Delimitation of Marine and Submarine Areas, 4 August 1989.

Maritime Delimitation Treaty between Jamaica and the Republic of Colombia, 12 November 1993.

Offshore Boundary Agreement between Iran and Dubai, 31 August 1974.

Treaty between the Federal Republic of Nigeria and the Republic of Equatorial Guinea Concerning Their Maritime Boundary, 23 September 2000.

Treaty between Australia and the Independent State of Papua New Guinea Concerning the Sovereignty and Maritime Boundaries in the Area between the Two Countries, Including the Area Known as Torres Strait, And Related Matters, 18 December 1978.

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma, 21 Eylül 2011.